

განასხვავებენ სხვადასხვაგვარ ლ-ას, მაგა, დაბალ-ვიტალურს: კვებ-ის, გამრავლების, მშობლიური ზრუნვის; სოციალურს: ლ-ას კონტაქტი-სადმი, კოლექტივისადმი, ძალაუფლებისადმი, კულტურისადმი, ლ-ას მი-აკუთვნებენ აგრეთვე „ფუნქციობის ტენდენციას“. ზოგი მკვლევარი კი ძირითადად მხოლოდ ერთი ლ-ის არსებობას ცნობს. მაგა, ასეთია ზ. ფრო-იდთან ლიბიდო /იხ./, ადლერთან ლ-ვა ძალაუფლებისადმი, თანამედროვე ფს-გიურ მეცნ-ში არ არის მკვეთრად გამოიჯნული ლ-მასთან ახლო მდგო-მი მოვლენებისაგან, რ-იც არის მ ო თ ხ ო ვ ნ ი ლ ე ბ ა და ინსტიქტი მაგა, ე- მაკ-ლოუგალი | ინსტიქტის მიხედვით განასხვავებს 18 სხვადას-ხვა ლ-ას, მაგრამ მათში ბევრი ისეთია, რ-თა დაყვანა ინსტიქტზე სადა-ეოა, არ ხერხდება, მაგა, ლ- კოლექტივისადმი, კულტურისადმი, ინტერე-სები, რ-ებიც ად-ნის გარემოსთან დამოკიდებულებაში, მის ქცევას სა-ფუძვლად ედება, ასევე გაურკვეველია განსხვავება ლ-სა და მოთხოვნილე-ბას შორის. უნდა ვიფიქროთ, რომ მოთხოვნილება უფრო ჩამოყალიბებუ-ლი ცნებაა. ად-ნთან იგი ნიშნავს რაიმე დანაკლისის შევსების საჭირო-ებას ანუ არსებობისათვის რაიმე საჭიროების ცნობიერ განცდას, რ-იც წარმოიდგინება, რ-რც მოთხოვნილების დაკმაყოფილების საგანი, ისე მი-სი მოპოვების საშუალებები. ლ- კი, ამ ნიშანს მოკლებულია. ლ-ში გარ-კვეული მიზანი წარმოდგენილი არ არის. ლ- წინ უსწრებს ყოველ მოთ-ხოვნილებას. მოთხოვნილების გაჩენა ად-ნის ცნობიერების მონაწილეობ-ის გარეშე ხდება, ამდენად ლ-ვაა იგი, მაგრამ მისი შემდგომი განვი-თარება, საგნის, მისი | მოპოვების საშუალებათა და მიზნის გაცნობიე-რება მას არსებითად განასხვავებს ლ-ვისაგან.

სიტყვა ლ- ძველ ქართულში ნიშნავდა გაქცევას, რაიმესაგან მოშო-რებას. ამ გაგებით იგი დღესაც იხმარება /შდრ. ლტოლვილები/.

ამრიგად ახალ ქართულში სიტყვა ლ-ვის ორი ურთიერთსაწინაა-ღმდეგო მნიშვნელობა გამოიკვეთა: ერთის მიხედვით იგი აღნიშნავს რაიმესადმი მიზიდულობას, მეორეს მიხედვით რაიმესაგან გაქცევას. ამ ორი მნიშვნელობიდან თუ რომელი იგულისხმება ყოველ კერძო შემთხვე-ვაში ამას განსაზღვრავს აზრის ის კონტექსტი, რ-შიაც გვეძლევა სიტყვა ლ- ლუნატიზმი /ლათ. Luna მთვარე/ – იგივეა, რაც სამთვარიო.

მ

მაგია /ბერძ. *mageia*, ლათ. *magia* – ჯადოსნობა, მისნობა/ – ხალ-ხთა ფს-გიაში – არაქაული ცნება, გულისხმობს: პირველყოფილი კულტუ-რის საფეხურზე ზებუნებრივი ძალების /კეთილის ან ბოროტის/ სურვი-ლების და განზრახვის გამოცნობას მკითხაობის, მისნობის გზით და ამ ცოდნის გამოყენებას ადამიანის სასარგებლოდ /თეთრი მაგია/, ან სა-ზიანოდ /შავი მაგია/.

მ-ს საფუძვლად უდევს ზებუნებრივი ძალების /ღმერთების, დემონების, „მანა“ ძალების/ არსებობის რწმენა, რ-იც ვითომდა, ერევიან აღნის ცხოვრებაში და განსაზღვრავენ მის ბედს /იხ |მანა, მანტიკა/. მ. ფართოდ იყო გავრცელებული პრიმიტიული კულტურის საფეხურზე. გადმონა - შთის სახით გვხვდება დღესაც მკითხაობის, შელოცვების, ცრუმორწმუნეობის სახით.

მაგიური |აზროვნება - განვითარების დაბალ საფეხურზე მდგომი პრიმიტიული აღ-ნის დამახასიათებელი აზროვნების ფორმა /ლ. ლევი-ბრიული/. შეიმჩნევა აგრეთვე ბევრის ასაკში, ზრდადამთავრებულ ცივილიზებულ აღნებთან თავს იჩენს ძველ შეხედულებათა გადმონაშთის სახით /ცრუმორწმუნეობა, შელოცვები, მკითხაობა/. ვლინდება ხშირად სიზმრის შინა - არსში, გვხვდება ფს-კურ დაავადებათა შემთხვევაშიც /შიზოფრენია/.

ლ. ლევი-ბრიულის მიხედვით, მ. ა. „პარალოგიური“ აზროვნებაა, რ-იც ლოგიკის ძირითად კანონებს უგულვებელყოფს. მ. ა. ცნებითი აზროვნება არ არის, არამედ „კოლექტიური წარმოდგენის“ საფუძველზე აგებული აზროვნებაა /იხ. კოლექტიური წარმოდგენა/.

მ. ა. წარმოდგენებისა და აღქმის საგნობრივ შინაარსში გულისხმობს მისტიკურ-მაგიურ ძალას, სულს, რ-იც ერევა აღ-ნის მოქმედებაში და განსაზღვრავს ცხოვრების მსვლელობას.

მ-ია აა, როცა მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი მოვლენათა შორის კოლექტიური წარმოდგენის საფუძველზე ისეა აგებული, რომ რა არის მიზეზი და რა შედეგი - გაუგებარია, როცა წინააღმდეგობის შეუძლებლობის კანონი სრულებით უგულვებელყოფილია და აღ-ნს შესაძლებლად მიაჩნია, ერთსა და იმავე დროს საგანი, და თვითონაც, აქაც იყოს და სხვაგანაც, ისეთივე იყოს რ-რაც არის და სხვანაირიც. ასეთი აზროვნება კი მისტიკურ-რიაა მიზეზობრივი დამოკიდებულების შეგნება პრიმიტიულ ადამიანს განვითარებული აქვს; მაგ., ლ. ლევი-ბრიულის მიხედვით, როცა მონადირე ნადირობიდან სახლში ხელმოცარული ბრუნდება, ცდილობს დაადგინოს, თუ რატომ გაუფუჭდა ნადირობა და დაასკვნის: ალბათ ცოლმა სახლში დაარღვია ნადირობის წესი და შეჭამა აკრძალული საჭმელი, რ-იც სანადიროდ წასულის ცოლმა არ უნდა შეჭამოს; ან გვალვის მიზეზად ის თვლის ახლად ჩამოსული მისიონერების თავსაბურავს და სხვა... ამრიგად პრიმიტიული აღ-ნის აზროვნება მოვლენათა მიზეზს კი ეძებს, მაგრამ მისი დადგენა ხდება „პარტიციპაციის პრინციპის ანუ კანონის“ მიხედვით. პარტიციპაციის პრინციპის მიხედვით მოვლენები ურთიერთის მიზეზი ხდება თუ ისინი დროში ან სივრცეში თანაარსებობენ, ე. ი. ერთიმეორის გვერდით მდებარეობენ. თანაარსებობა ურთიერთთან კავშირსაც ნიშნავს და ერთიმეორესთან წილის ქონასაც. ამიტომ პრიმი-

ტივისათვის თანაარსებობა საკმაო საფუძველია მიზეზ-შედეგობრივი დამოკიდებულებისა. ერთი საგანი მეორესთან მისტიკურადაა დაკავშირებული. მ. ა. ის წინამძღვარი და მასტრუქტურებელი ფაქტორი ლ. ლევი-ბრიულის მიხედვით კოლექტიური წარმოდგენაა, რ-შიც გარდა ობიექტურად მანიფესტირებული შინაარსებისა იგულისხმება კიდევ დაფარული მაგიურ-მისტიკური სული, მოქმედი და აქტიური. მოვლენათა შორის მიზეზ-შედეგობრივი კავშირის დადგენას საგანთა თანაარსებობა /პარტიციპაცია/ განსაზღვრავს.

მაზოხიზმი — სექსუალური გაუკუღმართების /პერვერსიის/ ერთ-ერთი სახე. სექსუალური დაკმაყოფილება მიიღწევა მხოლოდ ტკივილის, წამების, წვალების პირობებში, რ-იც ამ ანომალიით შეპყრობილ სუბს /მაზოხისტს/ უნდა მიაყენოს მეორე მხარე. წინააღმდეგ საღისტისა, რ-იც სხვას, პარტნიორს აყენებს ტკივილს, მ. თვითონ უნდა განიცდიდეს ტანჯვას, წამებას, მას უნდა მიაყენონ ტკივილი. ტერ. მ. წარმოიშვა მწერალ ზახერ-მაზოხის სახელიდან / 1836-1895 /, რ-იც თვითონ იყო ამ სენით შეპყრობილი. გადატანით: მ-ში გულისხმობენ, რომ სიამოვნება და კმაყოფილება მიიღწევა ცხოვრებაში წამებისა და წვალების გზით. ფროიდიზმი მ-ში ხედავს „ოიდიპოსის“ სიტუაციის ერთგვარ ანალოგიას. /იხ. სადიზმი/.

მაკროფსია — საგნის გადიდებულად აღქმა. /იხ. მეტამორფოზისი/.

მაკროცეფალია — /ბერძ. *makros* — დიდი, *kephalē* — თავი / — დიდთავიანობა, თავის ქალა მოცულობით ნორმალურზე უფრო დიდია, რ-რც თავის ქალა, ისე თავის ტვინიც პროპორციულადაა გადიდებული. ჩვეულებრივ გონებრივ განვითარებაში რაიმე დეფექტი არ შეიმჩნევა, ოლიგოფრენია იშვიათ შემთხვევაში ვლინდება.

მანა — პოლინეზიურად — საიდუმლო, საგანგებო, სასიცოცხლო ძალის სახელწოდება, რ-აც, პრიმიტიული კულტურის აღ-ნთა შეხედულებით, ფლობს ზოგი პიროვნება /მანა-პიროვნება/. მათი აზრით, იგი | არის | აგრეთვე ცხოველებში, მცენარეებში და თვით უსულო საგნებშიც კი. მანა — ძალა, მათი რწმენით, საგანგებო სასიცოცხლო ზემოქმედების უნარის მქონეა. როცა აღ-ნი ამ ძალას კარგავს, იგი ხდება უძალო, უუნარო, უმოქმედო, უხედური აღ-ნებში და საგნებში დაფარული და სხვებზე დიდი ზემოქმედების მქონე /მანა-ძალას, პოლინეზიელები, აგრეთვე სხვა პრიმიტიული ხალხები, ღმერთის მნიშვნელობას მიაწერენ. ინდიელები მ-ას უწოდებენ სხვადასხვანაირად „ორენდას“, „ვაკონდას“, „მანიტუს“, სხვა პრიმიტიული ხალხები, „ტონდა-ს“, „ნაზინა“-ს და სხვა /ლ. ლევი-ბრიული/.

მანია — რომელიმე ქცევისადმი გადაულახავი, დაუძლეველი მიდრეკილება: შესაფერის პირობებში სუბ-ს არ შეუძლია არ ჩაიდინოს, არ შეასრულოს, დაძლიოს ერთი გარკვეული სურვილი, რ-იც ლტოლვის შინაარსისაა და სხვა ძალებს /გონებას, ნებელობას/ იმორჩილებს. ასეთია მაგ., კლექტომანია, პირომანია, დიფსომანია, ნიმფომანია, დრომომანია და სხვა. მ. საერთოდ სულიერი დაავადების ნიშანია.

მანიაკი — ად-ნი, რ-იც შეპყრობილია რ-იმე მანიით. /იხ. მანია/.

მანიაკურ-დეპრესიული ფსიქოზი ანუ ციკლოფრენია — ფს-კური დაავადება, რ-საც ახასიათებს პერიოდული მიმდინარეობა. კლინიკურ სურათში აღინიშნება ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო მდგომარეობის /ფაზის/ მონაცვლეობა, ე. წ. მანიაკური და დეპრესიული ფაზა. მანიაკურ ფაზას ახასიათებს აწეული, ევფორული გუნება-განწყობილება, აჩქარებული აზროვნება და აჩქარებული მოქმედებანია დეპრესიული ფაზისათვის დამახასიათებელია მძიმე გუნება-განწყობილება, აზროვნების ტემპისა და მოქმედების შენელება. ტიპურ შემთხვევაში ყოველი ფაზა 5-6 თვე გრძელდება. ფაზებს შორის შუალედებში, რ-ებიც სხვადასხვა ხანგრძლივობისაა, ავად-ფს-კურად საცხებით ჯანმრთელია /ე. წ. ნათელი პერიოდი/. ციკლოფრენიას არა აქვს პროგრენდიეტული მიმდინარეობა. პიროვნება, მისი ფს-კური უნარი და შესაძლებლობანი ამ დაავადების დროს არაერთარ პათოლოგიურ ცვლილებას არ განიცდის.

მანიზმი — წინაპრების კულტი. ადრეულ, პრიმიტიულ პერიოდში კულტად მიღებული იყო რ-იმე ცხოველი, შემდეგ კი ასეთად ცნობილ იქნა წინაპარი ად-ნის კულტი.

მანტიკა /ბერძ. mantike — წინასწარმეტყველება/ — დაფარულის გამოცნობა, მომავლის წინასწარი განჭვრეტა, წვდომა, მისნობა. ძველ დროში ფართოდ იყო გავრცელებულია მაშინდელი რწმენით, ყოველ ად-ნს როდი შეეძლო დაუფლებოდა ამ ხელობას, არამედ მხოლოდ რჩეულს. ამაში განსაკუთრებით დახელოვნებულნი იყვნენ კულტის რიტუალის შესრულების დროს, ვითომ უკავშირდებოდნენ ღმერთებს და სხვადასხვა საიდუმლო ნიშნის მიხედვით /ცის კამარის მოღრუბლეა, კვამლის მიმართულება, ან ღამით ვარსკვლავთა ადგილმდებარეობა და სხვა/ შეეძლოთ გაეგოთ ღმერთების სურვილი და ნება და ეწინასწარმეტყველათ ღმერთების გადაწყვეტილება ად-ნის ბედის შესახებ. ახლაც, თანამედროვე ჩამორჩენილი კულტურის ად-ნებ; სწამთ მკითხაობა, მისნობა, შელოცვები, ჯადოსნობა.

მარტივი გრძნობები — იგივე, „რაც გრძნობადი გრძნობები“; წარმოიშობა საგნის აღქმის პროცესში, გამოხატავს სუბ-ის დამოკიდებულებას /სასიამოვნოს ან უსიამოვნოს/ აღქმის შინაარსთან. /იხ. გრძნობა/.

მასელონის ტესტი – სამი სიტყვის ტესტი, ამოწმებს მოსაზრებისა და კომბინაციის უნარს. ცპ-ს აძლევენ ურთიერთთან დაუკავშირებელ სამ სიტყვას /მაგ., ზამთარი, მწყემსი, თვითმფრინავი/ და მოითხოვენ : მიწოდებული სამი სიტყვიდან ცპ-მა აზრიანი წინადადება შეადგინოს.

მასის ფსიქოლოგია – სოც. ფს-გიის დარგი; შეისწავლის მრავალ | აღნიშნულ ერთდროულად ერთად თავმოყრის პირობებში: 1. მასში მონა-წილე ცალკე ადამიანის ქცევის ფორმებს, 2. თვით შეკრებილობას, რ-რც მთლიანს და ვ. მასში წარმოშობილ მოვლენებს ფს-გიური თვალსაზრი. - სით. ასეთი მასობრივი შეკრება შეიძლება იყოს რეგოლუცია, მანიფესტა-ცია, დემონსტრაცია, გაფიცვა, სახალხო დღესასწაული და სხვა.

მასკულინიზმი /ლათ. masculinus – მამრობითი სქესი/ – მამაკაცის ნიშნების განვითარება ქალში: ტანის მამაკაცური აგებულება, სარძევე ჯირკვლების განუვითარებლობა, წვერ-ულვაშის წამოზრდა და სხვა. შეე-მჩნევათ ჰომოსექსუალიზმისადმი მიდრეკილება. სინონიმია ვარილიზმი, /იხ./.

მატერიალიზაცია – პარაფსიქოლოგიაში: სურათის, ხატის, /ხელის, თითების, თავის/ გასხეულება, ხილულად ქცევა, რაღაც ჩვენთვის უცნობი მასალისაგან, რ-აც პარაფსიქოლოგები ტელეპლაზმას უწოდებენ. განსხე-ულება პარაფს. აზრით არაცნობიერად წარმოიქმნება.

მატერიალიზმი /ლათ. materialis – ნივთიერი/ – ფილოს-ფერი მო-ძღვრება, ამტკიცებს, რომ სინამდვილის, საგნის, ყოველივე არსებულის-ყოფიერების საწყისი, არსი და საფუძველი არის მატერია. მატერია პირ-ველადია, ხოლო ფს-კა, ცნობიერება უმაღლესად ორგანიზებული მატერი-ის პროდუქტია, იგი, რ-რც მატერიის გამოვლინება მეორეული მოვლენაა. მ-ის შეხედულებით მატერიალური სამყარო არსებობს სუბ-ისაგან და - მოუყვრებლად, იგი შეცნობადია, მისი შემეცნების მეთოდი დიალექტიკაა. საწინ. იდეალიზმი, /იხ./.

მაქსიმალური აწმყო – იხ. დროის აღქმა.

მეგრძობელობა – ცოცხალი ქსოვილის /ორგანიზმის/ უნარი გარე-გამლიზიანებლის შემოქმედებას უპასუხოს გარკვეული რეაქციით – აგ-ზნებით. /იხ. მეგრძნების აბსოლუტური ზღურბლი/.

მეგრძობელობის ზღურბლი – იხ. მეგრძნების ზღურბლი.

„მე“ – ეგო, საკუთარი თავის განცდა. როცა ად-ნი რასმე აღი-ქვამს, აზროვნებს თუ მოქმედებს, თითოეულ ამ განცდაში ის საკუთარ „მე“-საც | განიცდის, ე. ი. განიცდის იმას, რომ ეს განცდები საკუთრივ მისი განცდებია. ამ საკუთარი „მე“-ს განცდას ფს-გია სხვანაირად „მე“-ს ცნობიერებას ანუ „თვითცნობიერებას“ უწოდებს. „მე“-ს ცნობიერ-

რება წარსულში და აწმყოში მიღებულ განცდათა ერთობლიობის საფუძველზე ჩნდება. ეს შესაძლებელი ხდება იმიტომ, რომ დროის მიმდინარეობაში „მე“ თავის თავთან ყოველთვის იდენტური რჩება, ე. ი. ყოველ ად-ნს ყოველთვის აქვს უშუალო განცდა იმისა, რომ ერთი და იგივე „მე“ – ამატარებელი იმ განცდებისა, რ-იც მას წარსულში მიუღია და იმ განცდებისა, რ-იც მას აწმყოში უჩნდება. ამ გაგებით „მე“-ს ცნობიერება გულისხმობს სუბ-ის გამოყოფას სამყაროდან.

გენეტიკურად „მე“-ს გამოყოფა სამყაროდან მაშინ ჩნდება, როდესაც ბ-ვი თავის სხეულს განასხვავებს გარემოსაგან, დადასტურებულია, რომ „მე“-ს ცნობიერება ბ-ეში მეორე წლის ბოლოს იჩენს თავს, ამ პერიოდში ბ-ვის მეტყველებაში ჩნდება „მე“ – სთან დაკავშირებული ნაცვალსახელები: მე, ჩემი, სხვისი, ისა სიმპტომატურია ისიც, რომ ბ-ვს სწორედ ამ პერიოდში უჩნდება ისეთი ემოციური განცდა, რ-იც „მე“-ს ცნობიერების არსებობას გულისხმობს, ასეთებია თავმოყვარეობა და შორცხვობის გრძნობა /და უზნაძე/.

მეგალომანია /ბერძ. *megala* – დიდი/ – განდიდების მანია, საკუთარი პიროვნების ძალიან დიდად შეფასება.

მეგალოფსია იგივეა, რაც მაკროფსია.

მედიუმი – /ლათ. *medium* – შუა, შუაგული – 1. საშუალება, 2. კიპროზში: პაციენტი, რ-საც აძინებენ, ე. პარაფს-გიაში: შუამდგომელი სულებსა და ად-ნთა შორის. პარაფს-გების აზრით, მედიუმად ყოფნა ყოველ ად-ნს არ შეუძლია; ასეთი ადამიანი განსაკუთრებული თვისებით არის დაჯილდოებული, ახას. მაღალი შთამბეჭობლობა, დიდი აგზნებადობა, ნათელხედვა, სხვისი აზრების კითხვის და გრძნობების წვდომის უნარი. საგნებისა და მოვლენების არაპირდაპირი აღქმა, ე. ი. აღქმა არა გრძნობითი ორგანოების საშუალებით, ტელეპათიის უნარი.

პარაფს-გიური მოვლენებისა და სპირიტიზმის მეცნიერული დასაბუთება დღემდე შეუძლებელი ხდება. /იხ. პარაფს-გია, ტელეპათია, სპირიტიზმი/.

მეზობლობის ასოციაცია – იხ. ასოციაციის კანონები.

მეზომორფული ტიპი – იხ. სხეულის აგებულების ტიპები.

მელანქოლია /ბერძ. *melas* – შავი და *chale* – ნალღველი/ – ძველი მედიცინა მ-ას უკავშირებდა ორგანიზმის მოწამვლას ნალღველით, ორგანიზმში მისი გადასვლის შედეგად. მ-ას ახასიათებს: მძიმე სულიერი განწყობილება, უარყოფითი ემოციები, ღრმა სევდიანობა, ნალღვიანობა, პასიურობა, ინტერესის დაკარგვა ყველაფრისადმი.

მელანქოლიკი – მელანქოლიისადმი მიდრეკილი ად-ნი /იხ. მელანქოლიკური ტემპერამენტი/.

მელანქოლიკური ტემპერამენტი – ჰიპოკრატეს კლასიფიკაციით ოთხი ტემპერამენტიდან ერთ-ერთი მ. ტ-ის ად-ნს ახას. დებრესია, პესიმიზმი, ცხოვრებაზე გულგატეხილობა, სულ მუდამ უხალისოდ ყოფნა, თავის თავის მიმართ უარყოფითი განცდები და სხვა. ე. შტერნის კლასიფიკაცია – ციით მ. ტ-ს ახას. სუსტი აგზნებადობა. ი. პავლოვის მიერ დადგენილი ნ. ს. ამის ოთხი ტიპიდან მ. ტ-ის შესატყვისია „სუსტი ტიპი“. /იხ. ტემპერამენტი/.

მემკვიდრეობა – მშობლების ფიზ. ან ფს-კური ნიშნების და თვისებების გადაცემა შთამომავლობისათვის. მ-ბის ძირითად და ელემენტარულ ერთეულად „გენი“ ითვლება. იგი მ-ის სპეციფიკური ინფორმაციის მატარებელია, მისი სუბსტრატია. სწორედ ამ გენს გადააქვს შთამომავლობაში მითი ნიშნები. გენი იმეორებს წინაპრების სიკოცხლის ფორმას, იგი სიკოცხლის შენახვისა და გაგრძელების გარანტია და პირობაა მ-ის კანონები იკვლია და დაადგინა გ. მენდელმა. მემკვიდრეობის მოვლენებს შეისწავლის ბიოლოგიის დარგი გენეტიკა /იხ. მენდელის კანონები/.

მენდელის კანონები – გ. მენდელის /1822–1884/ მიერ აღმოჩენილი კანონები, გამრავლების პროცესში ორგანიზმის ნიშან – თვისებათა მემკვიდრეობით გადაცემის შესახებ. ცნობილია სამი კანონი: 1. დომინანტობის; 2. დათიშვის; 3. გენების დამოუკიდებლად განაწილების კანონი.

გ. მენდელი თავის ცდებში აჯვარებდა ორი ჯიშის მცენარე ბარდას რთავან ერთს მარცვლები გლუვზედაპირიანი ჰქონდა, მეორეს კი – დანაოჭებული. მათი შეჯვარების შედეგად მიღებული მცენარის /ჰიბრიდის/ მარცვლების პირველი თაობა ერთ-ერთი მშობლის მარცვლებს, სახელდობრ გლუვ მარცვლებს იმეორებდა, მეორე ნიშანი კი – ნაოჭიანობა – დაიკარგა, არ გამოვლინდა. ამ მოვლენას მენდელმა დომინანტობის კანონი უწოდა. აღნიშნული კანონის მიხედვით ორი საწინააღმდეგო ნიშნიდან პირველ თაობაში თავს იჩენს ერთ-ერთი მშობლის ნიშანი /პირველი კანონი/. შემდეგ ცდაში მენდელი აჯვარებდა ამ პირველ თაობაში მიღებული ბარდის გლუვი ზედაპირის მარცვლების ორ წარმომადგენელს ურთიერთთან. ამ შეჯვარების შედეგად დადასტურდა ნიშნების დათიშვა: თაობის ერთ ნაწილს აღმოაჩნდა დომინანტური ნიშანი, ე. ი. თესლის სიგლუვე, ხოლო მეორე ნაწილს აღმოაჩნდა ნაოჭიანი მარცვალი, ე. ი. მეორე თაობაში თავი იჩინა იმ ნიშანმა, რ-იც პირველ თაობაში დაიკარგა ნიშანს, რ-იც პირველ თაობაში არ გამოვლინდა და თავი მეორე თაობაში იჩინა, გა. მენდელმა უწოდა რეცესიული ნიშანი. ამრიგად, მეორე თაობაში ხდება მემკვიდრეობითი ნიშნების დათიშვა – /მენდელის მეორე კანონი/. ეს დათიშვა, გ. მენდელის ცდების მიხედვით, გარკვეული წესით ხდება: მიღებული თაობიდან დომინანტური ნიშნის მატარებელია ჰიბრიდების 3/4, ხოლო რე-

ცესიული ნიშნების — 1/4; მიმართება გამოიხატება პროპორციით $g:1$. დადასტურდა ისიც, რომ რეცესიული ნიშნების მატარებელი ჰიბრიდების ურთიერთთან შეჯვარება იძლევა მხოლოდ რეცესიული ნიშნების მატარებელ თაობას, დომინანტური ნიშნის მატარებელი ჰიბრიდების შეჯვარება კი იძლევა შთამომავლობას დათიშვის კანონის მიხედვით, ე. ი. ჰიბრიდების საში ნაწილი იქნება დომინანტური, ერთი ნაწილი კი — რეცესიული. გ. შენდელი ატარებდა ცდებს აგრეთვე მრავალი წყვილი ნიშნის მატარებელი ჰიბრიდების შეჯვარებით. აღმოჩნდა, რომ თითოეული წყვილი ნიშანთვისების დათიშვა ხდება დამოუკიდებლად დანარჩენ ნიშანთვისებათა წყვილებულისაგან. ამ მოვლენას შენდელმა უწოდა „გენების დამოუკიდებლად განაწილების კანონი“ ანუ გენების თავისუფალი რეკომბინაციის კანონი“ /შესამე კანონი/.

შენტალური /ლათ. mens, mentis — აზრი/ — აზროვნების, გონების აღმნიშვნელი ტერმინი სიტყვა „ინტელექტუალურის“ შესატყვისია.

შენტიმეტრია /ლათ. mentis და metrum — ზომა, საზომი/ — გონებრივი განვითარების გაზომვა, გონიერების დონის შემოწმება სხვადასხვა ტესტების მეთოდით /იხ. გონებრივი განვითარების შემოწმება/.

შეორე სასკოლო ასაკი / 12-17 წ. წ. / უწოდებენ აგრეთვე გარდაშედილ ასაკს, რადგან ასაკი გარდაშედილი საფეხური ბ-ვობის ხანასა და მოწიფულობას შორის. ამ პერიოდისათვის დამახ. დიდი ბიოლოგიური და ფს-გიური ძვრები. ბიოლოგიური განვითარება: მიმდინარეობს ინტენსიური სქესობრივი მომწიფება, რაც თავისებურ დიდს ასგამს მოზარდის მთელ ფსიქოფიზ. განვითარებას. ფიზიოლოგიური განვითარება: წონა და სიმაღლე მნიშვნელოვნად მატულობს. ღონიერდება კუნთოვანი და მკვრივდება ძვლოვანი სისტემა, მიმდინარეობს ტვინის ფუნქციური განვითარება. ძლიერ განვითარებას განიცდის სასქესო ჯირკვლები, რაც დიდ გავლენას ახდენს შინაგან სასიცოცხლო ორგანოებზე და ტვინის მოქმედებაზე. მკვეთრი განსხვავება მყარდება ვაჟებისა და ქალების ფიზ. ჰაბიტუსთა შორის. ფსიქიკური განვითარება: დამახასიათებელია განყენებული, ლოგიკურ-ვერბალური, ცნებითი. აზროვნების განვითარება, რ-ის ძირითად ფაქტორს სასკოლო სწავლა წარმოადგენს. „პირველ სასკოლო ასაკში“ დაწყებული დაკვირვების ანუ ნებისმიერი აქტიური აღქმის პროცესი აქ აღწევს თავის განვითარების უმაღლეს დონეს. იგივე ითქმის მეხსიერების შესახებაც, რ-იც აქ ნამდვილ ნებისეულ, ლოგიკურ მეხსიერებად იქცევა. დასამახსოვრებელ მასალას მოზარდი ლოგიკურად ამუშავებს, აზრიან ნაწილებად ყოფს, სისტემა შეაქვს მასში. და მხოლოდ ასეთი ინტელექტუალური გადამუშავების გზით იმახსოვრებს მას. ინტენსიურ და მწვავე ფორმებში მიმდინარეობს მოზარდის პიროვნებისა და ხა-

სიძთის ფორმირება. იწყება საკუთარი მე-ს დადგენა, თვითშეფასება, ზნეობრივი ნორმების ჩამოყალიბება, ღირებულებებისა და მიზნების გათვალისწინება. თავს იჩენს ხასიათის გარკვეული თვისებები: პრინციპულობა, ენერგიულობა, ინიციატივა მოქმედებებში, მისწრაფება თავისუფლებისაკენ და დამოუკიდებლობისაკენ. მაგრამ ხშირად ხდება ისედაც, რომ ეს უკანასკნელი თვისებები გადადის ჯიუტობაში და თავაშვებულობაში, რაც თვით მოზარდს დადებით თვისებად მიიჩნია, ჯიუტობას ურევს ზნეობრივად ღირებულ ნებისყოფაში. ეს იწვევს ავტორიტეტის უარყოფას, ბადებს კონფლიქტს მშობლებთან, სკოლასთან და საერთოდ გარემოსთან. მოზარდი ამ პერიოდში ძალზე აგზნებადი, ნეგატიურად განწყობილი. შრომა, კოლექტივის ზეგავლენა და აღმზრდელის პიროვნება ძირითადი პირობაა ხასიათის ამ უარყოფით თვისებებთან ბრძოლაში. /იხ. ენდინობის პერიოდი/.

მეორე სასიგნალო სისტემა – გამოჩენილი რუსი ფიზიოლოგი ი. პავლოვის მიერ შემუშავებული ტერა აღნიშნავს ორგანიზმის გარემოსთან დამოკიდებულებას მოწესრიგებულ სისტემაში „სიტყვის“, რაც გამლიზიანებლის სასიგნალო მნიშვნელობა. მუშავდება /ვითარდება/ პირველი სასიგნალო სისტემის საფუძველზე, მისი შემდგომი და უფრო მაღალი საფეხურია. განვითარების ისტორიულ გზაზე იგი მხოლოდ აღნიშნული სიტყვიერი თავისებურებას წარმოადგენს, ცხოველი კი მას საესებით მოკლებულია. მ. ს. ს-ში საგანი – ანალიზის, სინთეზის და გამოყენების შედეგად გადამუშავებული და სიტყვიერ ფორმაში ასახული სასიგნალო სისტემაა. მასში სიტყვა უკვე თვითონაა სიგნალის მნიშვნელობისა. სიტყვის, რაც გამლიზიანებლის საფუძველზე „პირობითი რეფლექსები“ წარმოიშობა. მ. ს. ს-ში, ი. პავლოვის თქმით, მეტყველება „სიგნალთა სიგნალია“. საგნისაგან განყენებული და განზოგადებული სიტყვა, ცნებითი აზროვნების შესაძლებლობას ქმნის და აზროვნების იარაღად იქცევა. მ. ს. ს., რაც მეტყველების სისტემა, სოც. ურთიერთობის წიაღში წარმოიშობა და სოციალური ზეგავლენით ვითარდება, იგი სოც. დეტერმინაციას ექვემდებარება და საზოგადოებრივი ურთიერთობის გარეშე არ შეიძლება არსებობდეს. /იხ. პირობითი რეფლექსი/.

მერკელის კანონი – ი. მერკელმა /ანატომი, 1845 – 1919/ – ებერფეხნერის კანონში შეიტანა შემდეგი კორექცია: გალიზიანებათა შორის დიდი სხვაობის შემთხვევაში მათ შორის არსებულ აბსოლუტურ განსხვავებას შეგრძნებაშიც სათანადო განსხვავება შეესატყვისება, ანუ სხვანაირად, შეგრძნების ინტენსივობის განსხვავების ხარისხი გამლიზიანებლის ინტენსივობის პირდაპირპროპორციულია და არა, რაც ე. ფეხნერთან, – ლოგარითმული.

მესმერისმი — ნერვულ დაავადებათა მაგნეტიზმით მკურნალობის მე-
 თოდი შექმნილი ფრანც ანტონ მესმერის მიერ /1734 — 1815/. მკურნალო-
 ბის ამ მეთოდს მესმერი უწოდებს ცხოველურ, ანიმალურ, მკურნავ და
 სიციკხლის მაგნეტიზმს. თვითონ მესმერი თავის თეორიას პრაქტიკუ-
 ლად იხვენებდა ნერვულ დაავადებათა მკურნალობის მიზნით. ის ხელეხ
 ადებდა ან უსვამდა ავად-ს თანაზომიერად, რაც ავად-ში ძილისებურ
 მდგომარეობას იწვევდა და საბოლოო ანგარიშში ავად-ს იკურნებოდა.
 მ-ს განმარტებით, ხელის დაღებას მაგნეტური ძალა გადააქვს ერთი ად-
 —ნიდან მეორეში და იწვევს მასში ძილს. დ. ბრედმა /1841/ გააკრიტი-
 კა მ-ის ეს მოძღვრება. მისი აზრით, აღწერილი ძილისებური მდგომარე-
 ობის ასახსნელად მაგნეტიზმის ძალა მოსატანი არ არის და, რომ ძილის
 მოვლენა ჩვეულებრივი შთაგონებით და ჰიპნოზით აიხსნება. ზოგი მეც-
 ნიერის აზრით, მ. ჰიპნოზის განვითარების წინა პერიოდად შეიძლება
 ჩაითვალოს. დასაწყისში მ. ძალიან ფართოდ იყო გავრცელებული, თუმ-
 ცა ბევრი მეცნიერი მაშინაც მას კრიტიკულად უყურებდა. მესმერის მი-
 ერ „მაგნეტიზმად“ წოდებული ძალის პრობლემა დღეს „ბიოენერგეტიკ-
 ის“ პრობლემას უკავშირდება.

მეტაფსიკა — პარაფსიქოლოგიის ტერმინი, შემოტანილია ჰ. დრიშის
 მიერ, ოკულტურ მოვლენებში შუამავალი ადამიანის აღსანიშნავად იგივეა, რაც
 შედიუმი.

მეტამორფოზისია /ბერძ. metamorphoo — გარდაქმნა/ — მხედველო-
 ბითი აგნოზიის ერთ-ერთი სახე: — დარღვეულია საგანთა კონტურების აღ-
 ქმა, რის შედეგადაც საგნები უფრო დიდად გვეჩვენება /მაკროფსია/, ან
 უფრო დაპატარავებულად /მიკროფსია/.

მეტაფიზიკური ფსიქოლოგია — ძველი მიმართულება ფს-გიაში, რ-ის
 მიხედვითაც ფს-გიის საკვლევი საგნად მიჩნეული იყო სული, რ-აც ად-ნის
 სულიერი მოვლენების სუბსტრატი, სუბსტანცია. ამ თვალსაზრისის გამო
 იგი ნამდვილ მეცნიერულ ფს-გიას არ წარმოადგენდა.

მეტაფსიქიკა, **მეტაფსიქოლოგია** /ბერძ. meta — შემდეგ, იქით, იმ მხა-
 რეს, შუაში/ — ეხება ნორმალური ემპირიული ფს-კის იქით არსებულ მო-
 ვლენებს, რ-აც ტრანსცენდენტური ფს-კურის სამკვიდროს იგივეა, რაც
 პარაფსიქოლოგია.

მეტრიული სკალა — იხ. ბინე-სიმონის სკალა.

მეტყველება — ბგერის საშუალებით თავისი მოთხოვნილების გამოხა-
 ტვის უნარი, ად-ნთან ეს უნარი დანაწევრებული მ-ის სახითაა სრულ-
 ქმნილი და მართო ად-ნის სპეციფიკას წარმოადგენს. ფს-კასთან, მაშასა-
 დამი, ცნობიერებასთანაჯ. მ. მჭიდროდაა დაკავშირებული და აზროვნე-
 ბის გამოსახვას ემსახურება. მ-ის გარეშე აზროვნება უკუდაცხვალს აზროვნე-

ბა მ-ის აქტით არის გაობიექტივებული და ამდენად ის /მ/... ვასაგნობრივებულ -
ცაა.

| მ-ის ერთეული სიტყვაა, სიტყვა საგნის განზოგადებული შინაარსის, აზრის, ცნების, იდეის ამსახველია. სიტყვა აღ-ნის მსოფლშეგრძნების შექმნის საფუძველია. მაგ., ფს-გიაში ცნობილია, რომ ბრმად დაბადებულნი მაშინ იწყებენ სამყაროს რეალურ აღქმას, როცა მათ ცნობიერებაში შეაღწევს აზრი, ცოდნა, რომ ყოველი საგანი სახელდება და ამ მომენტიდან იწყება მათ მიერ ყოველი საგნის სახელის შესწავლა /ელენ კელერის მაგალითი/. ანალოგიური ფაქტი შენიშნულია ბ-ვის განვითარებაშიც. გარკვეულ ასაკში /3-5 წლამდე/ ბ-ვი იგებს, რომ ყოველ საგანს თავისი საკუთარი სახელი აქვს და ამის გაგების შედეგად იწყება „ამას რა ჰქვია“-ს შეუწყვეტელი კითხვების პერიოდი; ბ-ვი — სამყაროს ეცნობა.

სიტყვა საგნობრივ შინაარსს ასახავს, რაც მას აზროვნების იარაღად ხდის. „მეტყველებისა და აზროვნების გაშლა“ შესაძლებელია მხოლოდ იმ საგნის მოცემულობის პირობებში, რაც ეს აზროვნება და მეტყველება ეხება. /დ. უზნაძე/. სიტყვა ყოველთვის გარკვეულ მიმართებაშია აღსანიშნავი; ინტენციურ დამოკიდებულებაშია საგანთან. საგანი სრულ ობიექტურ მნიშვნელობას სიტყვის ფორმაში აღწევს. სიტყვა აობიექტივებს აღქმის შინაარსს და სამყაროზე წარმოდგენას უქმნის სუბსა.

სიტყვის შინაარსის განვითარება, ფს-გიური თვალსაზრისით, კონკრეტულიდან ზოგადისაკენ მიემართება; თუ თვალსაჩინო ხატოვანი აზროვნების ამსახველი სიტყვა საგნის სიტუაციურ ხატს შეიცავს /კულტურის დაბალი საფეხური, ბ-ვის აზროვნება/, ცნებითი აზროვნების შემთხვევაში /კულტურის მაღალი დონე/ სიტყვაში საგნის არსებითი ნიშნები და მიმართებები განყენებულად და განზოგადებულადაა წარმოდგენილი. სიტყვა აზრს აობიექტივებს და აღ-ნისთვის მისაწვდომს, ე. ი. ვასაგებს ხდის. მაგრამ სიტყვა მაინც მ-ის მხოლოდ ელემენტია. მ. სიტყვათა გაერთიანებაა ერთ აზრიან სტრუქტურულ წინადადებაში. მ. შეიძლება იყოს აღმნიშვნელობითი, სიგნიფიკაციური, /მიუთითოს, ამცნოს/. შეიძლება იყოს ზემოქმედებითი /ამშვიდებს, აღაგზნებს, არწმუნებს/, ფს-კაზე ზეგავლენას ახდენს/.

გარდა აზროვნების გამოხატვისა მ-ას საკომუნიკაციო ფუნქციაც ევალება. ის, ენასთან ერთად, აღ-ნთა შორის ურთიერთობას განაპირობებს. კომუნიკაციის ფუნქცია ისეთივე არსებითია მ-ისთვის, რ-რც აზროვნებასთან კავშირის ფუნქცია.

ვარაუდობენ, რომ მ, ისე რ-რც ენა, წარმოიშვა შრომითი პროცესის პირობებში, მშრომელთა კოლექტივის წევრთა შორის ურთიერთობის სა-

ჭირების საფუძველზე, კერძოდ შრომის | იარაღის წარმოშობისა და გამოყენების პროცესში. მ., ისე, რ-რც ენა, სოც. წარმოშობისაა და მათი /ენა და მ-ის/ ურთიერთიდან დაშორება ენათმეცნიერთა უმრავლესობის მხარდაჭერით არ სარგებლობს. დ. უზნაძის აზრით „ენაში არაფერია ისეთი, რაც არასოდეს თქმულა და გაგონილა... ენა მთლიანად მ-ში იბადება და ყველა ნიშანი, რ-თაც ის ხასიათდება მ-იდან აქვს მას მიღებული“. მისივე /უზნაძის/ აზრით ენის სტრუქტურაში ყოველთვის მასზე მოლაპარაკე | ხალხის აზროვნების სტრუქტურაა ჩაქსოვილი. *

თავის ფუნქციის მიხედვით ენა და მ. საერთო მიზანს აღ-ნთა მოთხოვნილებას — აზროვნების პროცესის გაშლას და აღ-ნთა შორის ურთიერთობის დამყარებას ემსახურება. მ. ენის რეალიზაციის პროცესია, იგი სუბ-ის აქტივობაზეა დაფუძნებული. მ. შეიძლება იყოს ზეპირი ან წერილობითი, მონოლოგის ან დიალოგის სახის. მ-ში მეტყველის ინდივიდუალობაცაა წარმოჩენილი, მისი შემოქმედებითი უნარი და ინტელექტუალური შესაძლებლობანი.

| მეტყველების ონტოგენეზური განვითარება — მეტყველების განვითარების დასაწყისი სტადია „ძუძუს ბავშვობის“ ხანაში /ორ წლამდე/ იჩენს თავს და სამეტყველო ორგანოების გავარჯიშებაში მდგომარეობს. როცა, ამ | პერიოდის ბ-ვს არაფერი აწუხებს /მიმშლი, ტკივილი, სისველე/ ის იწყებს ტიტინს, ე. ი. იმეორებს რომელსამე ბგერას გაბმულად და სწორედ ეს ტიტინი არის საფუძველი, საიდანაც ვითარდება ნამდვილი მეტყველება. ამ სტადიის ბოლოს ბ-ვი აღწევს „ერთსიტყვიანი“ წინადადების წარმოქმნას, რ-იც საკუთარი აფექტურ-ემოციური მდგომარეობის გამოხატვას ემსახურება.

2 — 3 წ. წ. ასაკში /„სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდი“/ იწყება ნამდვილი მეტყველება. სიტყვები იძენენ გამოხატვის ფუნქციას და სიმბოლური მნიშვნელობის მატარებელნი ხდებიან, /სიგნიფიკაციის ფუნქცია/. ბ-ვი პირველად ხვდება, რომ ბგერათა კომპლექსი რაღაც საგანს აღნიშნავს, რომ ყოველ საგანს თავისი სახელი აქვს. ბ-ვი იძენს სიტყვათა საკმაო მარაგს და მეტყველება სოც. კონტაქტის საშუალებად იქცევა.

ბ-ვის მეტყველების განვითარებაში სამი მომენტი აღინიშნება: 1. სიტყვათა მარაგის სწრაფი | ზრდა, ორი წლის ბავშვს საშუალოდ სამასი სიტყვის ხმარება შეუძლია. სიტყვათა მარაგს ჯერ მხოლოდ არსებითი სახელები ქმნიან, მეორე წლის ბოლოს იგი 53%-ს უდრის, 23% ზმნებია, 24% სხვა კატეგორიის სიტყვებია. 2. იწყება სიტყვათა | ფლექსიის ცვალებადობა და სინტაქსური კავშირების გამოყენება /ბრუნვა და | უღვლილება/. 3. დამოუკიდებელი წინადადებების ხმარება — ბ-ვი წინადადებებს ურთი-

ერთს უქვემდებარებს /მთავარი – დამოკიდებული/ და ამით გვიჩვენებს, რომ მას ესმის არა მარტო აზრთა ლოგიკური ურთიერთდამოკიდებულება, არამედ ისიც, თუ რ-ია მთავარი და რ-ლი – დამოკიდებული. ერთი სიტყვით, გრამატიკული ელემენტების განვითარება, არსებითად, აღნიშნულ პერიოდში იწყება და აქვე მთავრდება.

მ-ის განვითარების ტემპი ბ-ვის სოც. გარემოზეა დამოკიდებული განსაკუთრებით, ეს გავლენა სიტყვათა მარაგის ზრდაში შეიმჩნევა.

7 – 12 წლის ასაკში /პირველი სასკოლო ასაკი/ მდიდრდება ბ-ვის ლექსიკა, ის თავისუფლად ფლობს სიტყვათა დიდ მარაგს, რ-რც ზეპირი, ისე წერილობითი გამოთქმისათვის.

მეტყველების ცენტრი – იხ. ბროკას ცენტრი, ვერნიკეს ცენტრი.

მეხსიერება – „ორგანული მატერიის თვისების მნემეს“ /ე. პერინგი/ – მაღალ-ფს-კური ფორმა. ფს-კის თვისება, რ-ის არსებითი ნიშნებია: მიღებული ინფორმაციის /შთაბეჭდილების/ შემონახვა, შემდეგ მისი გახსენება /რეპროდუქცია/ და კვლავ ცნობა /ა. ფრებესი/, თ. რიბო მ-ს სამ ნიშანს მიაწერს: შთაბეჭდილების შემონახვას, კვლავ მის გახსენებას და დროში მის |ლოკალიზაციას.

მ-სთან გვაქვს საქმე ყოველთვის, როცა ჩვენ „წარსულის გავლენას ფს-კურად განვიცდით“ /და უზნაძე/. შეიძლება ითქვას, რომ მ. იწყება მაშინ; როცა რაიმე ფაქტს წარსულის |განცდად მივიჩნევთ, წარსულს მივაკუთვნებთ.

იმის მიხედვით, თუ როგორ ხდება მიღებული შთაბეჭდილების შემონახვა და აწმყოში მისი აღდგენა – სუბ-ის მონაწილეობით, |განზრახვით, თუ მის გარეშე – განასხვავებენ ორი სახის მეხსიერებას: |პასიურს და აქტიურს.

1. პასიური მეხსიერება: შთაბეჭდილების მიღება/აღქმა/, შემონახვა და აღდგენა სუბ-ის განზრახვის გარეშე ხდება. სუბ. არ ცდილობს დაიხსომოს ნანახი და განცდილი, მისი აქტიური როლი ამ პროცესში გაქორციელებულია. პასიური მ-ის ფორმებია: 1. უშუალო მ., 2. ეიდეტური ხატი, 3. პერსევერაცია, 4. ცნობა, 5. წარმოდგენათა ასოციაცია.

უშუალო მეხსიერება – პასიური მ-ის უმარტივესი ფორმა, შთაბეჭდილების აღდგენა /რეპროდუქცია/ აღქმისთანავე ხდება, |განმეორებისა და ლატენტური პერიოდის გარეშე. ხოლო აღდგენის შემდეგ ეს აღქმული შინაარსი ცნობიერებიდან გადის, ამის გამო მას ხანმოკლე მსაც უწოდებენ. საპირ. დასწავლის საფუძველზე აღმოცენებული შუალობითი ანუ ხანგრძლივი |მ. ეიდეტური ხატი: პასიური მ-ის თავისებური ფორმა; როდესაც სუბ. რაიმე გამლიზიანებელს, ვთქვათ აღქმულ სურათს, წარმოდგენაში ისე განიცდის, თითქოს სურათი მის წინაშე კვლავ განაგრძობდეს |არსებობას. /იხ. ეიდეტური ხატი/ |პერსევერაცია:

პასიური მეხსიერების ისეთი ფორმა, როცა რაიმე წარმოდგენა სუბ-ს განზრახვის გარეშე უჩნდება, აეკვირება და კარგა ხანს განსაგრძობს არსებობას; პერსევერაციული წარმოდგენის არც გაჩენა და არც გას-ვლა ცნობიერებიდან თვითონ სუბ-ტს არ ეკითხება, მის ნებაზე არ არის დამოკიდებული. ცნობა: წარსულში აღქმული შინაარსის აწმყოში განმეორებული აღქმა, რ-აც თან ახლავს ე. წ. „ნაცნობობის განცდა“ /ვ. ვუნდტი, პ. ჰედლინგი/. ასოციაციური მეხსიერება: ზემოგანხილული პასიური მ-ის ფორმებისაგან განსხვავებით, უფრო დასრულებულ „დამოუკიდებელ მ-ის“ ფორმას წარმოადგენს /და. უზნაძე / იმიტომ, რომ მასში წარსული განიცდება რ-რც წარმოდგენა, რ-რც ხატი და, განსხვავებით „ცნობისაგან“, აღქმასთან არ არის დაკავშირებული. /იხ. ასოციაცია წარმოდგენათა/.

2. აქტიური მეხსიერება: განსხვავდება პასიური მ-ისაგან იმით, რომ შთაბეჭდილების მიღება და შემონახვა სუბ-ის ნებისყოფაზეა დამოკიდებული. ე. ი. სრულდება სუბ-ის წინასწარი განზრახვის მიხედვით; | სუბიექტს მიზნად აქვს დასახული გარკვეული მასალა დაიხსომოს, ამისათვის ის სავანგებო ხერხებსაც კი მიმართავს /რიტმიზაცია, დაჯგუფება და სხვ./

აქტიური მ. სპეციფიკური ადამიანური მ-ა, ცხოველსათვის იგი სავესებით უცხოა. ცხოველსაც ახასიათებს ზოგი ფორმა პასიური მ-ისა, მაგრამ სრულიად უცხოა მისთვის აქტიური მ. აქტიური მ-ის ფორმები სწავლა და მოგონება /დასწავლა/. სწავლა რთული პროცესია: იგი მართო მეხსიერებაზე არ არის დამოკიდებული, არამედ „დამოუკიდებელი ქცევის ფორმა“ /და. უზნაძე/ და, გარდა მ-ისა, სხვა ფაქტორების მონაწილეობასაც გულისხმობს. მაგრამ სწავლით ქცევაში წამყვანი მაინც მ-აა, ურომლისოდ სწავლა აღ-ნთან შეუძლებელი იქნებოდა. სწავლა გარკვეული მასალის დასწავლაში მდგომარეობს, ამიტომ დასწავლის კანონები მეხსიერების კანონებიცაა /იხ. დასწავლის კანონები/. ყოველი მასალის | დასწავლას გარკვეული ფაქტორები განსაზღვრავს ასეთებადაა ცნობილი ნებელობა, ინტერესი, ინტელექტუალური ფაქტორი, სენსორული ფაქტორი და ფიზიოლოგიური ფაქტორი /იხ. დასწავლა/

აქტიური მ-ის მეორე ფორმას მოგონება წარმოადგენს. მოგონებაში სუბ. წარსულში მიღებულ შთაბეჭდილებას წარმოდგენის სახით განიცდის და მას თავისი წარსული დროის გარკვეულ მონაკვეთში ათავსებს რ-რც საკუთარი თავგადასავლის ისტორიას. მაგ., მაგონდება ის შემთხვევა, როდესაც სკოლაში პირველად მიმიყვანეს, ვისთან დამსვენეს კლასში და ვინ იყო პირველი მასწავლებელი. მოტანილი მაგალითის მიხედვით მოგონებისათვის ორი ნიშანია დამახასიათებელი: ტემპო-

რალიზაცია ანუ დროის ინდექსი და „მე“-ს ინდექსი. ყოველი მოგონება დათარიღებული წარმოდგენაა, რადგან ამ წარმოდგენის შინაარსი სუბ-ის წარსულის გარკვეული დროის მონაკვეთშია მოთავსებული; ეს იჭნება დროის ინდექსი.

ჩვენს მაგალითში რაღაც ობიექტურ ვითარებას /სკოლაში პირველად ჩემს მიუყვანას/ განვიცდი, რ-იც ჩემი თავგადასავლის ისტორიის ერთ-ერთი მომენტია, რადგან მასში ჩემი „მე“-ს პირადი წარსულია განცდილი. მოგონების ამ თვისებას „მე“-ს ინდექსი ეწოდება.

ყოველი მოგონება სუბ-ის თავგადასავლის ისტორიას წარმოადგენს და ამიტომაც მას სხვანაირად ისტორიულ მეხსიერებასაც უწოდებენ.

მ. პრიმიტიული სახით ცხოველსაც ახასიათებს, მაგრამ წარსულის მოგონება წარმოდგენის სახით, რ-იც საკუთარი წარსულისა, მისთვის საგნებით უცხოა; ისტორიული მ. სპეციფიკურ ადამიანური მ-აა.

მ. არაა უცვლელი, მასზე გავლენას ახდენს და მის შინაარსს ცვლის რ-იც დროის ფაქტორი, ისე – თვითონ სუბ-ის აწმყო. /იხ. ჩვენების ფსიქოლოგია/.

მეხსიერების ონტოგენეზური განვითარება – მეხსიერება „ცნობის“ სახით თავს იჩენს დაბადებიდან მესამე თვეში /„ძუძუს ბავშვობის ხანა“/ – განმეორებული გამლიზიანებელი წინა გამლიზიანებელთან შედარებით განსხვავებულ რეაქციას იწვევს. საგანს ბავშვი ადვილად აღიქვამს და კმაყოფილების გრძნობას გამოხატავს; მეხსიერების ლატენტური დროის ხანგრძლივობა თანდათან მატულობს, ორი თვის ბ-ვში იგი 7 წამს არ აღემატება, 8 თვეში 92 წამს აღწევს. ამ ასაკის ბ-ვს /„ძუძუს ასაკი“, ერთ წლამდე/ აღქმული საგნის წარმოდგენა აქვს მაგრამ ეს წარმოდგენა, ჯერ კიდევ პრიმიტიულია, აღქმასთან დაკავშირებით ჩნდება და მოგონებას არ წარმოადგენს.

2-3 წლის ასაკში /სკოლის წინარე ასაკის წინა პერიოდი/ ბ-ვს უკვე უჩნდება წარსულის და მომავლის განცდები – ის არა მარტო აღიქვამს საგნებს, არამედ იგონებს, წარმოიდგენს მათ და სათანადო პირობებში მათი აღქმის მოლოდინი აქვს. მიღებული შთაბეჭდილებებიდან მას ყველაზე უფრო ამახსოვრდება მოვლენები, რ-ებიც ხშირად მეორდება, თუმცა ერთხელ მომხდარი შთაბეჭდილებაც ამახსოვრდება, თუ ის ძლიერი ემოციური ტონისაა. მოლოდინის ხანგრძლივობა /ლატენტური დრო/, აღნიშნულ პერიოდში, 20 – 30 წუთამდე აღწევს.

4-6 წ. წ. ასაკში /სკოლის წინარე ასაკი/ მეხსიერების ზრდა მიიწევს წინ. დამახსოვრებული მასალის მოცულობა ფართოვდება, მჭიდროდება აქტიური მეხსიერების ფორმა; შთაბეჭდილების პასიური რეპროდუქციის გვერდით ბ-ვს აქტიური დამახსოვრების და მოგონებ-

ის უნარი უვითარდება. ეს პროცესი იმდენად შორს მიდის, რომ აღნიშნული პერიოდის ბოლოს ბ-ვი ახერხებს მასალის ხანგრძლივად დამახსოვრებას და მის აქტიურად აღდგენას. ბ-ვის მეხსიერებით განსაკუთრებით დაინტერესებულია „ჩვენების ფსიქოლოგია“.

7.-12 წ. წ. ასაკი /პირველი სასკოლო ასაკი/ მეხსიერების მძლავრი განვითარების პერიოდია. სწავლის ნაყოფიერება მოწაფის უშუალო და შუალობით ანუ ხანგრძლივ მეხსიერებაზეა დამოკიდებული. ამ პერიოდის პირველ წლებში სწავლაში დიდი უშუალო მეხსიერების როლი, კითხვა-პასუხი, გამოთქმულის ზუსტი გამეორება, კარნახით წერა — უშუალო მეხსიერებას ეყრდნობა. მაგრამ სასკოლო მუშაობაში მაინც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ხანგრძლივ მეხსიერებას ენიჭება. გაკვეთილების დასწავლა, ცოდნის დაგროვება და მისი თავისუფალი, ნებისმიერი რეპროდუქცია მთლიანად ხანგრძლივ მეხსიერებაზეა დამოკიდებული, თუ წინა პერიოდში /4-7 წ. წ. / მეხსიერების ფორმები ძირითადად პასიური ხასიათისაა, აქ, სასკოლო სწავლების სიტუაციაში, ისინი აქტიური, ნებისმიერი მეხსიერების ფორმებად იქცევა: ბავშვი სწავლობს გაკვეთილს და ახდენს მის რეპროდუქციას ნებისმიერად. დასწავლის პროცესში ის თვითონ ირჩევს დახსოვების ხერხებს, ახდენს დასასწავლი მასალის ორგანიზებას, შეაქვს მასში სისტემა და ამ გზით ახერხებს დახსოვებას.

მეხსიერების აღნიშნული ფორმები გაპირობებულია ბ-ვის ნებისყოფით და ინტელექტუალური აქტივობით. აღნიშნულ ასაკობრივ პერიოდში შენიშნულია აგრეთვე მეხსიერების „ეიდეტური ფენომენი“ /43%/, მაგრამ სქესობრივ მომწიფებასთან ერთად ის ისპობა.

შემდეგი და ბოლო ეტაპი მეხსიერების განვითარებისა 12-17 წლებია /მეორე სასკოლო ასაკი/. მეხსიერება აქ თავისი განვითარების მწვერვალს აღწევს, წინა ეტაპზე დაწყებული პროცესები — დასამახსოვრებელი მასალის ინტელექტუალიზება და მასალის ნებისმიერი ორგანიზება — საბოლოოდ მტკიცდება. მოზარდს უკვე ლოგიკურად გადამუშავებული და მიზნობრივად გაცნობიერებული მასალა შეაქვს თავისი ცოდნის სისტემაში.

ფსიქოლოგიის პათოლოგია — ორი სახისაა: კვანტიტატიური /რაოდენობრივი/ და კვალიტატიური /რომელობითი/. კვანტიტატიურია: ჰიპერმნეზია, ჰიპომნეზია, ამნეზია; კვალიტატიურია პარამნეზიები: ა/ გახსენების ილუზიები /არასოდეს არნახულის ილუზია და ე. წ. უკვე ნახულის ილუზია/, ბ/ კონფაბულაცია და გ/ კრიპტომნეზია.

მეხსიერების ტიპები იხ. დასწავლა.

შთავარი ანუ ძირითადი ფერები იხ. ფერის შეგრძნება.

მთვარეული — სამთვარიოთი დაავადებული ადამიანი, იხ. სამთვარიო.

მთლიანად დასწავლის კანონი — იხ. დასწავლის კანონები.

მთლიანი სუბიექტის ცნება, როგორც განწყობის ამოსავალი დებულება — იხ. განწყობის თეორია.

მიბაძვა — აღ-ნის თვისება გარკვეულ პირობებში თავისი მოქმედებით დაემსგავსოს სხვის მოქმედებას — ისე მოიქცეს, რ-რც სხვა იქცევა. მ-ის, დამსგავსების ეს თვისება შეიძლება სავსებით გაუცნობიერებელი იყოს, ან მეტ-ნაკლებად იყოს გაცნობიერებული. სავსებით გაუცნობიერებელი, ე. ი. უნებლიე /პასიური/ მ. ახას. ბ-ვს „პირველყოფილ“ ადამიანს, სულიერად დაავადებულს. ასეთი მიბაძვის ნიშნებს არც მაღალი საფეხურის ცხოველია მოკლებული. სავსებით გაუცნობიერებელი მ. „მიზიდულობის“ ხასიათისაა მეტ-ნაკლებად გაცნობიერებულ მიბაძვაში შესატყვისად მონაწილეობენ შემეცნებითი, რაციონალური მომენტები აზროვნება, ნებელობა.

მ-ის სახეები მრავალია, მაგ., პასიური მიბაძვა: დამთქნარება, სიცილი, ასეთ მ-ზე იტყვიან „გადამდებიან“; იმიტაციის სახის მ.: თამაში, ცეკვა, ლაპარაკის | მანერა, მიმიკური მოძრაობები და საერთოდ გამომხატველი მოძრაობები. მ-ის ობიექტი შეიძლება გახდეს ზნეჩვეულება, მიღწევები თეორიულ ან პრაქტიკულ სფეროში /გამოჩენილი ადამიანები, ხელოვნება/. არისტოტელე ამბობდა: „ხელოვნება ბუნების მიბაძვაა“, განსაკუთრებით დიდია მ-ის პედაგოგიური მნიშვნელობა ადრეული ბავშვობის ასაკში. გარკვეული მნიშვნელობით იგი სწავლების ერთ-ერთ გვარ ფორმას წარმოადგენს. მაგ., ენის, მეტყველების ათვისება მ-ის საფუძველზე ვითარდება. კოლექტივის, სოციალური ცხოვრების რიგი მოვლენები მ-ის საფუძველზე ხდება გასაგები, მაგ., პანიკა, მოდა, რეკლამა და სხვა. რ-თაც ეპიდემიური, გადამდები ხასიათი აქვთ. მ-ის მთავარ წყაროდ შთავონება ითვლება. სრული, ე. ი. /ზუსტი, მონური მ. სხვისი მოქმედების განმეორებაა, მასში ყოველი პირადი წაშლილია /იხ. იდეომოტორული კანონი/.

მიდრეკილება — გულისხმობს ინტერესს, მისწრაფებას გარკვეული მოვლენებისადმი; სუბ. განიცდის მიზიდულობას /უჩნდება განწყობილება/ რაიმე მოქმედებისადმი. ისწრაფვის სიციცხლის სარბიელად სწორედ მოვლენათა ის სფერო აირჩიოს, რისადმიც გრძნობს მ-ას, ე. ი. მიზიდულობას. არსებობს შეხედულება, რომ მ. ნიჭის, ტალანტის გამოვლინებაა. მაგ., მუსიკოსი მუსიკისადმი მიდრეკილი იმიტომ, რომ ის მუსიკის ნიჭითაა დაჯილდოებული. ამ აზრით მ. დისპოზიციურ-ქრონიკულ მოვლენად იაზრება და ამდენად პროფესიის შერჩევის სიმპტომ-

მად შეიძლება მივიჩნიოთ. მეორე მხრივ, განსაკუთრებით ყოველდღიურ სიტყვახმარებაში, მ-ში გულისხმობენ არა შინაგანად განსაზღვრულ დისპოზიციურ მიმართულებას, არამედ შეძენილ და ჩვევად ქცეულ რაიმე თვისებას, მაგ., მ. ალკოჰოლისადმი, აზარტული თამაშისადმი, მოგზაურობისადმი და სხვა.

მიზანდრია /ბერძ. *misos* – სიძულვილი, *anér* – მამაკაცი/ – ავადური სიძულვილი მამაკაცისადმი.

მიზანთროპია /ბერძ. *misos* და *anthrōpos* – ადამიანი/ – ადამიანისადმი სიძულვილი, კატომოდულობა.

მიზანი – ფს-გიაში იმ სასურველი შედეგის წარმოდგენა, რ-იც შესაფერისი ქცევის განხორციელებას უნდა მოჰყვეს. მ. ჩვენი ქცევის შედეგის ანტიციპირებული წარმოდგენაა იგი გულისხმობს, გარდა სასურველი შედეგის წარმოდგენისა, აგრეთვე, საკუთრივ იმ საშუალებების წარმოდგენასაც, რ-ებითაც ეს ქცევა უნდა განხორციელდეს. მიზნები, რ-ებიც სუბ-ს უჩნდება, მომდინარეობს მისი მოთხოვნილებიდან; მიზიდულობიდან, ინტერესიდან. ამდენად მიზნის დასახვა ინდივიდუალურადაა განსაზღვრული.

ქცევას, რ-იც შესაძლებლად ხდის წინასწარ წარმოდგენილი შედეგის განხორციელებას, მიზანშეწონილი ქცევა ეწოდება.

მიზნის ჰეტეროგონიის კანონი – ერთ-ერთი კანონი „ფსიქიკური განვითარების“ იმ სამი კანონიდან, რ-იც ვ. ვუნდტმა წამოაყენა. ეს კანონებია: 1. სულიერი ზრდის კანონი, 2. ერთი წინააღმდეგობიდან მეორეში გადასვლის კანონი, 3. მიზნის ჰეტეროგონიის კანონი.

ვუნდტის აზრით, ფს-კურ ელემენტთა ურთიერთდამოკიდებულების და ურთიერთშეგავლენის შედეგად, გარკვეული „შემოქმედებითი სინთეზის“ საფუძველზე, წარმოიშობა ახალი ფს-კური შინაარსი, რ-იც უკავშირდება და უკუშეგავლენას ახდენს იმ ელემენტებზე, რ-თა ურთიერთობის პროცესში თვითონ ის წარმოიშვა, ფს-კური შინაარსის წარმოქმნას იწვევს და ასე თანდათანობით იცვლება და ვითარდება ფს-კურ ელემენტთა ურთიერთდამოკიდებულებით წარმოქმნილი ფს-კური პროლუქტა. ეს განსაკუთრებით თვალსაჩინოა, როცა ფს-კურ ელემენტთა ურთიერთობის პროცესში წარმოიშობა მიზნის წარმოდგენა და ერთი მიზანი იწვევს სხვა მიზანს. ამის საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიტანოთ შემდეგი ქართული ანდაზა: „კვიცსაც გაგზედნიო და მამიდასაც ვნახავო“. მთავარი მიზანი კვიცის გახედნაა, მაგრამ ეს მიზანი წარმოშობს მეორე მიზანს – მამიდის ნახვის მიზანს, რ-საც კვიცის გახედნასთან არავითარი კავშირი არა აქვს და, შეიძლება ითქვას, მასთან | ჰეტეროგენურ დამოკიდებულებაშიც კი დგას. ერთი სიტყვით,

ვენდტის აზრით, „მიზნის ჰეტეროგონიის პრინციპს“ ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც ერთი და იგივე მოქმედება, ძირითადი მიზნის გარდაკიდევ სხვა მიზანს წარმოშობს და მასაც ემსახურება.

მიზოგამია /ბერძ. *misos* – ზიზღი, *gamos* – ქორწინება/ – ზიზღი, უარყოფითი დამოკიდებულება ცოლქმრობისადმი.

მიზოგინია /ბერძ. *gynē* – ქალი/ – უარყოფითი დამოკიდებულება, ზიზღი ქალისადმი.

მიზოპედია /ბერძ. *país* – ბ-ვი/ – უარყოფითი გრძნობა, ანტიპათია ბ-ვისადმი.

მიზოფობია /ბერძ. *phobos* – შიში/ გაჭუჭყიანების და საზოგადოდ შეხების შიში.

მითი /ბერძ. *mythos* – თქმულება, გადმოცემა, თხრობა/ – ობიექტური სამყაროს ხატოვან-ფანტასტიკური ასახვა, გაგება; პირველყოფილი, პრიმიტიული ად-ნის სოციალურ-გონითი წარმონაქმნი, რ-შიც გამოხატულია მისი წარმოდგენა სამყაროს წარმოშობაზე, რ-რც ღმერთების შემოქმედებაზე და ად-ნის კავშირზე ამ ღმერთებთან და სამყაროსთან. ამ მნიშვნ. მითი წარმოადგენს სამყაროს არა აბსტრ-ცნებით ასახვას, არამედ პრიმიტიულ მეტაფიზიკას.

კაცობრიობის ისტორიულ-კულტურული განვითარების პროცესში მითიდან გამოიყოფა: რელიგია, ფილოსოფია, მეცნიერება. მ-ის არსს და წარმოშობას იკვლევს სოციოლოგია, კულტურის ისტორია ეთნოლოგია. ვ. ვენდტის თვალსაზრისით კი მითის კვლევა „ხალხთა ფს-გის“ საგანს წარმოადგენს.

მითომანია – /ბერძ. / ფანტაზიორობისადმი, სიცრუისადმი ავად-ური მიდრეკილება. ად-ნი თხზავს სიმართლეს მოკლებულ, კონფაბულაციური ხასიათის უცნაურ ამბებს და მას სინამდვილედ ასაღებს. /იხ. კონფაბულაცია, ფსევდოლოგია/.

მიკროფსია /ბერძ. / – საგნის დაპატარავებულად აღქმა /იხ. მეტამორფოფსია/.

მიკროცეფალია – /ბერძ. *mikros* – პატარა, *kephalos* თავი/ – ნორმაზე პატარა თავი, თავის ქალას განუვითარებლობა /როცა სხეულის სხვა ნაწილები ნორმალურადაა განვითარებული/, იტევს 250 – 900 გრ. ტვინის მასას /ნორმალურად განვითარებული ადამიანის თავის ქალა იტევს დაახლოებით 1500-მდე გრ. ტვინის მასას/. მიკროცეფალი ად-ნის გონებრივი განვითარება, როგორც წესი, დაბალ დონეზეა შეჩერებული, – დებილები, იმბეცილები ან იდიოტები არიან. მიკროცეფალებს დამოუკიდებელი არსებობა, თავის მოვლა არ შეუძლიათ, ჩვეულებრივად რე ილუპებიან.

მიმიკა /ბერძ. *mimikōs* / – პირისახის მოძრაობათა ერთობლიობა, რ-იც გამოსახავს ად-ნის შინაგან, სულიერ-ემოციურ მდგომარეობას.

მაგა, სიხარულის ემოციის შემთხვევაში: ღიმილი, სიცილი, თვალების ციმციმი, გაბრწყინებული სახე; უსიამოვნო ემოციის დროს: ტირილი - ცრემლთა დენა, დაღვრემილი სახე. მრისხანებისას: გაფითრება ან გაწითლება, თვალების გადმოკარკვლა, ტუჩების მოკუმვა, შუბლის კუნთების დაძაბვა. შიშის დროს: გაფითრება, სახის კუნთების მოღუნება დაფეთებული თვალები და სხვა. განსხვავდება პანტომიმიკისაგან, რ-იც წარმოადგენს მთელი სხეულის მოძრაობათა ერთობლიობას, და ფიზიოგნომიკისაგან.

მინიმალურ ცვლილებათა მეთოდი ანუ ოდნავ შესამჩნევ განსხვავებათა მეთოდი - ერთ-ერთი მეთოდი ფსიქოფიზიკაში, იყენებენ „შეგრძნების აბსოლუტური ზღურბლის“ და შეგრძნების „განსხვავების ზღურბლის“ დასადგენად /ვ. ვუნდტი/.

„აბსოლუტური ზღურბლის“ დასადგენად ცპ-ს პირველად ისეთი ინტენსიურობის გამლიზიანებელს აწვდიან, რ-იც შეგრძნებას ვერ იწვევს; შემდეგ თანდათან ზრდიან ამ ინტენსიურობას მცირე ოდენობის დამატებით და ჩერდებიან იქ, სადა ცპ-ს პირველად უჩნდება ოდნავ შესამჩნევი შეგრძნება. ამის შემდეგ გალიზიანების ამოსავალ წერტილად ოდნავ შესამჩნევ გალიზიანებაზე უფრო ინტენსიური გალიზიანებიდან იწყებენ და ჩამოდიან ძირს, თანდათან უკლებენ მის ინტენსიურობას მცირე ოდენობით და ჩერდებიან იქ, სადა ცპ. აღნიშნავს, რომ გალიზიანებას ის უკვე ვეღარ ამჩნევს. ამის შემდეგ აერთებენ ამ უკანასკნელ ოდენობას პირველთან, მინიმალურ დამატებით მიღებული, ოდნავ შესამჩნევი გალიზიანების ოდენობასთან - და გამოჰყავთ მათი საშუალო არითმეტიკული, რ-იც წარმოადგენს შეგრძნების აბსოლუტური ზღურბლის მაჩვენებელს.

„შეგრძნების განსხვავების ზღურბლი“: ამის დასადგენად იღებენ გამლიზიანებელს, რ-იც გარკვეულ შეგრძნებას იძლევა, და აღიღებენ ამ გამლიზიანებელს მანამდე, სანამ სუბიექტს არ გაუჩნდება პირველ შეგრძნებაზე მეტი /მისგან განსხვავებული/ ინტენსიურობის შეგრძნება; ინიშნავენ ამ დონეს. შემდეგ იღებენ ამ დონეზე კიდევ უფრო მეტი ინტენსივობის გამლიზიანებელს და თანდათან ამცირებენ მინიმალური ოდენობით იმ დონემდე, სადაც განსხვავების შეგრძნება იკარგება, შეუმჩნეველი გახდება. ინიშნავენ ამ დონეს. საშუალო არითმეტიკული პირველ დონესა /ე. ი., როცა პირველად გაუჩნდა განსხვავების შეგრძნება/ და უკანასკნელ დონეს შორის /ე. ი., როცა სუბ-მა დაკარგა განსხვავების შეგრძნება/ იქნება გალიზიანების შეგრძნების „განსხვავების ზღურბლი“.

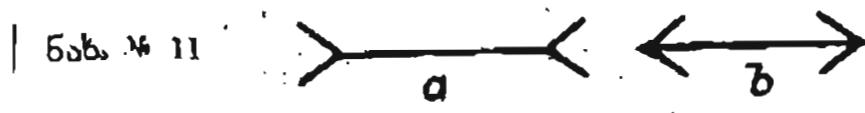
მისტია /ბერძ. *mystika* - საიდუმლო/ - ანტიმეცნიერული მოძ -

ღვრება, რ-იც უარყოფს ობიექტურ რეალობას და ცხოვრების მიზნად მი-
 იჩნევს ინდივიდის შერწყმას ღვთაებასთან; მსოფლიო სულთან ანუ იმ-
 ასთან; რაც საგნებისა და მოვლენების უშუალო საფუძველს წარმოად-
 გენს. მ-ური აზროვნება ცდილობს მიწვდეს ზეგრძნობიერს, ღვთაებრივს
 არა გრძნობების ან ინტელექტის საშუალებით, არამედ თავისებური შინა-
 განი ხედვით. მ-კის გარეგამოსახვის ფორმებად ითვლება ექსტაზი და ინ-
 სტაზია მ-ისტვის დამახასიათებელია გარკვეული საიდუმლო რიტუალების,
 წესების შესრულება, რაც ყოველგვარი რელიგიის თანმხლებია. ამ თვალ-
 საზრისით შეიძლება ვილაპარაკოთ, როგორც ბუდისტური ან ისლამური,
 ისე ქრისტიანული მ-ის შესახებ. გადატ- ყოველ გაუგებარს, ბუნდოვანს,
 გაურკვეველს, რაც თითქოს გონების საშუალებით არ მიიწვდომება, ჩვეუ-
 ლებრივ სიტყვახმარებაში აღნიშნავენ სიტყვა „მისტიკით“.

მისწრაფება – განცდა, რ-იც განეკუთვნება ნებელობის მოვლენათა
 გგუფს, ნიშნავს სუბ-ის მიმართულობას დასახული მიზნისაკენ. ყოველ ში-
 სწრაფებაში ნათლადაა წარმოდგენილი, რ-რც მიზანი, ისე მისი განხორ-
 ციელების საშუალება.

მიუღერ-ლაიერის ილუზია – გეომეტრიულ-ოპტიკური ილუზია, მო-
 ცემულ ნახაზებში (იხ. ნახაზი № 11) a და b მონაკვეთები

სიგრძით ტოლია, მაგრამ b მონაკვეთი გვეჩვენება უფრო მოკლედ, ვიდრე
 a მონაკვეთი, იმიტომ, რომ a-ს აქვს გარეთ გაშვებული წანაზარდები და
 ამის გამო ხაზი უფრო გრძლად გვეჩვენება, ხ-ს წანაზარდები კი შიგნითაა მიმარ-
 თული, რაც ხაზის სიდიდეს ამცირებს. სხვანაირად რომ ვთქვათ, სიგრძის
 ხაზი /a და b/ დიდ ფიგურაში დიდად ჩანს და პატარაში-პატარად ე-
 ფიგურის სიდიდე გავლენას ახდენს თავის შემადგენელ ნაწილებზე.

მნემე /ბერძ. mneme – მეხსიერება/ – ორგანული მატერიის საერთო
 თვისება /ე. ჰერინგი/: ერთხელ მომხდარი მოვლენის შემონახვა, აწმყო-
 ში მისი გადმოტანა და გამეორება. ორგანული სამყაროს ამ ზოგად თვი-
 სებას რ. ზემონმა მ ნ. ე მ ე უწოდა: ორგანიზმის სიკოცხლის ერთ უწ-
 ყვეტ მთლიანობად ჩამოყალიბება, რ. ზემონის აზრით, ამ ზოგად მნემური
 მოქმედების საფუძველზე ხდება.

მ-ს განვითარებული ფს-კური ფორმა ად-ის მეხსიერებაა. საკუთ-
 რივ მ. გალიზიანების შედეგად ც. ნ. ს-ში მომხდარი ცვლილებებით განი-
 საზღვრება. ყოველი გალიზიანება სათანადო ცვლილებებს იწვევს ც. ნ. ს-

ში, რ-ის შედეგად რჩება ფიზიოლ. კვალი ენგრამი /რ. ზემონი/. ენგრამის არსებობის ხანგრძლივობა სხვადასხვაა, ზოგი ენგრამი შეიძლება ორგანიზმს მთელ სიცოცხლეში გაჰყვეს, ზოგი კიდევ დროთა ვითარებაში ქრება, ისპობა, ზემონის მიხედვით, ენგრამთა ერთობლიობა მ-ს წარმოადგენს.

მ. სუბ-ის განცდაში არ აისახება, ის ცნობიერების ფაქტი არაა: მისი არსებობის შესახებ სუბ-მა არაფერი იცის. მ. თავისი წმინდა სახით მხოლოდ დაბალი ორგანიზმისათვის არის დამახ. როცა ც. ნ. ს-ში პირ-განდელი გაღიზიანებით აღბეჭდილი ბიოლოგიურ-ფიზიოლ. კვალის /ენგრამის/ კვლავ აგზნება ხდება, ის თავდაპირველი აგზნების შესატყვის შინაარსს აღადგენს, განაახლებს. რ. ზემონმა ამ მოვლენას ეკფორია უწოდა /იხ. ეკფორია/.

მნემომეტრი - მეხსიერების საკვლევი აპარატი, შეიმუშავა გ. ე. მიულერმა /შემდეგში გააუმჯობესა ვ. რანშბურგმა/, წარმოადგენს ყუთს პატარა ფანჯრით, რ-შიც ცპ-ს აწვდიან დასასწავლ მასალას თანაბარი სისწრაფით /აზრიან ან უაზრო მარცვლებს, ციფრებს, სიტყვებს, სურათებს და სხვა/. იმის მიხედვით, თუ რამდენ ერთეულს იხსომებს ცპ. მიწოდებული მასალიდან, იზომება მეხსიერების განვითარების დონე.

მნემოტექნიკა, მნემონიკა - ფს-გიაში, მოძღვრება იმ ტექნიკური ზერხების შესახებ, რ-თა გამოყენება დახსომების და მეხსიერების საერთო გაუმჯობესებას იწვევს. მდგომარეობს მეხსიერების სპეციალურ გავარჯიშებაში გარკვეული მეთოდით. სავარჯიშო მასალა შეიძლება იყოს უაზრო, მაგ., ციფრები, უაზრო სიტყვები, მარცვლები, ან -აზრიანი, მაგ., ლექსები, ტექსტი და სხვა. იგულისხმება, რომ სპეციალურ მასალაზე გავარჯიშო აუმჯობესებს, ავითარებს ზოგად მეხსიერებასაც, ხდება მისი თანაგავარჯიშება. მ-ის ფს-გიურ-მეცნიერულ დამუშავებაში დიდი წვლილი ე. მოიძინს მიუძღვის. /1862 - 1915/.

მობეზრება ანუ მოყირჭება - თავისებური უსიამოვნო გრძნობა, ემოცია, რ-იც აღ-ნს უჩნდება გარკვეული მოქმედების მრავალჯერ გამეორების შედეგად: მაგ., როდესაც სუბ. რაიმე მოქმედებას მრავალჯერ ასრულებს ან კიდევ ერთსა და იმავე გამღიზიანებელს - მხედველობითს, სმენითს და სხვა, მრავალჯერ აღიქვამს. მ-ის გრძნობა ექსპერ-ულად იკვლიეს კ. ლევიჩმა, ა. კარსტენმა, დ. კაცმა. ცპ-ს ავალეზდნენ ქალაქზე მონოტონურად გაეგლოთ პატარა ხაზები, გარკვეული დროის შემდეგ მოქმედება ირღვეოდა, ხაზვა უარესდებოდა და ცპ-ები უარს ამბობდნენ მოქმედების გაგრძელებაზე. ასეთ ფს-კურ მდგომარეობას, როდესაც მოქმედების გაგრძელება სუბ-ისათვის აუტანელი ხდება, მოქმედების მო-ბეზრება ანუ მოყირჭება ეწოდება. ექსპერ-ულად დადასტურებულია, რომ მ-ის ანუ მ-ის ფენომენი ცხოველებთანაც შეიმჩნევა, მაგ., ღებება დრო;

როდესაც ერთსა და იმავე საჭმელს ცხოველი უკვე აღარ ჭამს, მაგრამ თუ საჭმელს შევუცვლით, ის ამ ახალი საჭმლის ჭამას განაგრძობს. მ-ის მდგომარეობის დაძლევის ად-ნი ახერხებს ნებისყოფის საშუალებით, თუ მოქმედება, რ-აც ის ასრულებს მისთვის მალალი ღირებულებისაა. მაგ., პიანისტი ერთსა და იმავე გამას|საათობით განუწყვეტლივ იმეორებს, ამ-ას იგი იმის შეგნებით ახერხებს, რომ მისი პროფესიული სრულყოფი-სათვის ეს აუცილებელ პირობას წარმოადგენს.

მოდულიკაცია — /ლათ. modificatio — გამოზომვა/ — ბიოლოგია ორ-განიზმის მიერ პირადი ცხოვრების გზაზე გარკვეული ფაქტორების ზე-გავლენით შექმნილი თავისებურება. ორგანიზმში მომხდარი ეს ცვლილე-ბა მის გენებს, მის ძირითად თვისებებს არ ეხება — გარეგნულია, ე. ი. მემკვიდრეობით არ გადადის. თუკი ორგანიზმს იმ პირობებისაგან გავა-თავისუფლებთ, რ-იც მის მ-ას იწვევენ, მაშინ მ. გაქრება და ორგანიზმი თავის პირველ, ბუნებრივ სახეს დაუბრუნდება.

საზ. მნიშვ: ყოველი არსებულის /მოვლენის, საგნის/ ისეთი შეც-ვლა, რ-იც მოვლენის არსს, მის შინაგან ბუნებას არ ცვლის.

დ. უზნაძის განწყობის თეორიაში სიტყვა „მოდულიკაცია“ სუბ-ში მომხდარი „შინაგანი ცვლილების“ აზრითაა ნახმარი. ამ თეორიის მი-ხედვით: რაიმე მოთხოვნილების მქონე სუბ. მოთხოვნილების დაკმაყო-ფილების სიტუაციასთან: ურთიერთობის პროცესში ამ სიტუაციის შე-სატყვისად იცვლება „მოდულიკირდება“, განეწყობა, ამის შემდეგ მისი „მომავალი მოქმედება მოცემულ სიტუაციასთან შესატყვისად მოდიფი-ცირებული, შეცვლილი. არსების მოქმედებას წარმოადგენს. მაშასა-ღამე, როგორ იმოქმედებს მოცემულ სიტუაციაში ესა თუ ის ცოცხალი არსება“ /დ. უზნაძე/, თუ რას და როგორ გააკეთებს, უკვე სუბ-ში ეს წინასწარ მომხდარი ცვლილება, მ. განსაზღვრავს.

მოთხოვნილება — ორგანიზმის მდგომარეობის გ ა ნ ც დ ა ს, შინა-განის ან გარეგანის დანაკლისის შევსების საჭიროებით გამოწვეულს მ. ეწოდება. თავის დაკმაყოფილებისკენ მიმართული მ. ერთგვარი დაძაბუ-ლობის სახით განიცდება, რაც მას გარკვეულ ემოციურ ტონს ანიჭებს. მ., რ-იც ორგანიზმის დაძაბულობის გ ა ნ ც დ ა „განტვირთვისკენ ის-წრაფვის და თავისი დაკმაყოფილებისთვის გულისხმობს საგანს, რ-აც გ-არკვეული „გამოწვევითი ხასიათი“ ან ძალა აქვს /კ. ლეენი/. .

ად-ნს, გარემოსთან დამოკიდებულებაში, მრავალი მ. უჩნდება; ამ მხრივ განასხვავებენ მ-ს დ ა ბ ა ლ ს, რ-იც გარდა ად-ნისა ცხოველისა-თვისაც არის დამახ. და მ ა ლ ა ლ ს, რ-იც სპეციფიკურია მხოლოდ ად-ნი-სთვის.

დაბალი მოთხოვნილებებია ბიოლოგიური ანუ ვიტალური /ჭამა-სმა,

სითბო, სქესი/, მაღალია - ინტელექტუალურ-შემეცნებითი /ცნობისმოყვარეობა, ესთეტიკური, მორალურ-ეთიკური, რელიგიური და სხვა/. მაღალი და დაბალი მ-ების გარდა და უზნაძეს მ-ბთა კლასიფიკაციაში შემო-აქვს ფუნქციობის მ-ის ცნება /იხ. ფუნქციობის ტენდენცია/, რ-იც, თუ-მცა არსებითად აღ-ნისათვისაა დამახ., მაგრამ იგი გარკვეული ქცევის სახით ზოგ ცხოველებშიც ნათლად შეიმჩნევა /მაგ., თამაშის სახით მაიმუნებში, კატებში, ძაღლებში და სხვა/.

ფს-გიაში ცნობილია აგრეთვე, მოთხოვნილებიდან განსხვავებით კვაზიმოთხოვნილების /ვითომდა მოთხოვნილების/ ცნება, რ-იც წარმოი-შობა არა აქტუალური მ-ის საფუძველზე, არამედ თავის მოქმედების იმპულსს სუბ-ის გადაწყვეტილების აქტიდან იძენს /იხ. კვაზიმოთხოვნილება/.

ყოველი მ. ცოცხალი არსების მოქმედების წყაროა, აქტუალობის 'ბი-ძგიაა. /იხ. განწყობის თეორია, აქედან: განწყობის წარმოშობის პი-რობებზე. თვითონ აქტიურობა ანუ ქცევა მ-ის დაკმაყოფილების საშუალე-ბაა და სუბ-ის დარღვეული წონასწორობის აღდგენის აუცილებელი პი-რობაა ამ აზრით მ. და უზნაძემ განწყობის პირობად და საფუძვლად აღი-არაა

მოლარული ქცევა, მოლექულარული ქცევა- ტერმინები: „მოლარული“, „მოლექულარული“ წარმოიშვა ჭიმიის ცნებებიდან „მოლ“ და „მოლექულ“-იდან. ფს-გიაში შემოიტანეს ამერიკული ბიჰევიორიზმის წარმომადგენ-ლებმა, ორი სახის ქცევის ურთიერთისაგან გარჩევის მიზნით.

მოლარული ეწოდება ისეთ რთულ ქცევას, რ-იც გარკვეული მიზნის-კენაა მიმართული, აღ-ნთან მას გონება განსაზღვრავს, თავისი ბუნებით რთულია და მრავალი ცალკე მოქმედებისაგან შედგება; მოლექულარული ქცევა კი მარტივია, არ არის კოგნიტიურად განსაზღვრული და არც მი-ზნობრივადაა მიმართული, ის შეიძლება შედიოდეს სხვა სახის მოლარულ ქცევაში, რ-აც მისი ერთ-ერთი ელემენტი. მაგ., მოლარულია ცხოველის ნადირობა, რ-იც ცალკე მოქმედებათა ჯაჭვისაგან შედგება, ხოლო მოლექულარულია ის მარტივი მოძრაობები, რ-ებიც ამ ქცევაში შედის, მაგ., კუნთების შეკუმშვა, გაშლა და სხვა ცალკეულ მოძრაობათა რეაქციები. მოლარული ქცევა; მრავალი მოლექულარული ქცევისაგან შედგება. /იხ. ქცევის ფორმები/.

მოლოდინი - ემოციური მდგომარეობა, განცდა, მიმართულია მო-მავლისაკენ. გულისხმობს გარკვეულ მოვლენას, რ-იც უნდა მოხდეს, ამი-ტომ მ. ყოველთვის მომავლის წარმოდგენაა და, იმის მიხედვით, ხორცი-ელდება თუ არა იგი, სუბ. სიამოვნებას ან უსიამოვნებას განიცდის. მ. მჭიდრო კავშირშია სხვა განცდებთან; მაგ., იმედთან, რ-იც გულისხმობს,

რომ სასურველი მოსალოდნელი მოხდება, თუ იმედი გამართლდა, თავს იჩენს სიამოვნების განცდა, თუ ეს სასურველი მოსალოდნელი მოვლენა არ მოხდა, მაშინ მა. გადადის უიმედობის, გულგატეხილობის, სასოწარ-კვეთილების განცდაში. თუ მოსალოდნელი საგანი სუბ-ისათვის არასასურველია, მაშინ სუბ-ს უჩნდება ერთგვარი შიშის განცდა: „ვაითუ არა სასურველი მოვლენა მოხდეს“. ამრიგად, მ-ის მდგომარეობის თანმხლები განცდებია: იმედი, კმაყოფილება, სიამოვნება, გულგატეხილობა, სასოწარკვეთილება, შიში და სხვა. როდესაც მა. ხანგრძლივდება და სასურველი მოსალოდნელი მოვლენა არ ხდება, სუბ-ს უჩნდება მოუსვენრობის გრძობა და კარგავს მოთმინებას. მა. გავლენას ახდენს სხვა ფს-კურ პროცესებზეც, მაგ., მ-ის პირობებში ობიექტურად ერთი და იმავე დროის მონაკვეთი უფრო ხანგრძლივად გვეჩვენება, ვიდრე მაშინ, როცა მას მ-ის გარეშე ვაფასებთ. /იხ. დროის აღქმა/. ზოგი ფს-გის აზრით /გ. მიულერი, ფ. შუმანი და სხვა/, მა. რ-რც სუბ-ის მიმართულება მოსალოდნელი საგნის აღქმისაკენ, იგივეა, რაც განწყობა, მაგრამ ექსპერ-ულად მტკიცდება, რომ განწყობა მხოლოდ საფუძველია, რ-იც მ-ს აჩენს, მაგრამ თვითონ მ-ს არ წარმოადგენს. ეს კარგად მტკიცდება და უზნაძის ცდებით, „პოსტპიპნოზური შთაგონების“ შესახებ /იხ. გაცრუებული მოლოდინის თეორია/.

მომარაგების მეთოდი — იხ. დასწავლა.

მომდევნო ეფექტის კანონი — ჩვევის შემუშავების კანონი ცხოველებში. პირველად მასზე მიუთითა ამერიკელმა ფს-გმა ე. თორნდაიკმა. ცხოველი, რ-იც გალიაშია დამწყვდეული და გარეთ საკვებს ხედავს, მრავალ მოძრაობას მიმართავს, რომ გარეთ გამოვიდეს. ამ მოძრაობებიდან ერთ-ერთი შემთხვევით აღებს გალიის კარს და ცხოველი საკვებს ეუფლება /იხ. პრობლემური ყუთის მეთოდი/, ეს ცდა მრავალჯერ მეორდება და ცხოველი თანდათან ეჩვევა იმ ეფექტური მოძრაობის შესრულებას, რ-აც იგი მიზნისაკენ მიჰყვას მრავალი ასეთი გამეორების შედეგად მცდარი მოძრაობები იკარგება და ცხოველს უმუშავდება მხოლოდ იმ მოძრაობის შესრულების ჩვევა, რ-იც მიზანს აღწევს. ამ ჩვევის შემუშავება ხდება ერთხელ მიღწეული დადებით ეფექტის ცხოველის მოძრაობებზე უკუშეგავლენის შედეგად. ამ ფაქტს ცხოველთა სწავლაში ე. თორნდაიკმა მა. ე. კ. უწოდა. /იხ. ცდისა და შეცდომის მეთოდი/.

მომსახურება — იხ. ქცევის ფორმები.

მომწიფება — ცოცხალი არსების ფსიქო-ფიზ. ძალების განვითარება, მოქმედებისთვის მათი მზად ყოფნა. მა. გულისხმობს ყველა იმ ფსიქო-ფიზ. ძალის გაშლას და ფორმირებას, რ-იც სუბ-ს დაბადებიდანვე თანდაყოლილი აქვს, მაგრამ თავიდანვე საფუნქციოდ მზად არ არის. ეს

ფუნქციები რომ მომწიფდნენ და ორგანიზმის გარემოსთან | შეგუების სამსახურში ჩადგნენ, საჭიროა ორგანიზმის მიერ | განვითარების გარკვეული გზის გაგლა გარემოს განუწყვეტელი შემოქმედების პირობებში. ორგანიზმის განვითარების იმ დონეს, როცა მისი ფსიქო-ფიზიკა ძალები უკვე საესებით მზად არის ფუნქციობისთვის ეწოდება „მოწიფულობის ხანა“. ნორმალურ აღ-ნთან ასეთად იფვლება 20 - 25 წელი /იხ. განვითარება, ასაკობრივი განვითარების პერიოდიზაცია/.

მონომანია - რ-იმე ერთი პათოლოგიური მიდრეკილება რაიმესად-მი; მაგ., კლექტომანია, პირომანია, დიფსომანია და სხვა.

მონოფობია - მარტო დარჩენის შიში.

მორგანის კანონი - ინგლისელი ზოოფსიქოლოგის კ. ლოიდ-მორგანის მიერ | წამოყენებული დებულება, რომ ცხოველის ქცევის ახსნა ადამიანისათვის დამახასიათებელი მაღალი ფს-კური | ფუნქციებით არ იქნება მართებული, თუ მისი ახსნა და გაგება უფრო დაბალი, ფს-კური ფუნქციებით შეიძლება.

მოსაზღვრე მდგომარეობანი /ფსიქოპათოლოგიაში/ - ფს-კურ და-ავადებათა გარკვეული კლასია /ფსიქიატრიისაგან განსხვავებით, მედიცინის სხვა დარგში მოსაზღვრე მდგომარეობა დაავადებისწინა მდგომარეობას ნიშნავს/. მ. მ. მოიცავს დაავადებათა ჯგუფს, რ-იც ხასიათდება: შედარებით მსუბუქი ნერვულ-ფსიქიკური დარღვევებით, რ-ის დროსაც ფსიქოზის ფორმალური ნიშნები თითქმის არ აღინიშნება. მ. მ-ებს მიეკუთვნება, ძირითადად, ნევროზები და ფსიქოპათიები, ფსიქიატრიის განშტოებას, რ-აც საქმე აქვს მოსაზღვრე მდგომარეობასთან ზოგჯერ „მცირე ფსიქიატრიის“ უწოდებენ.

მოტივი /ფრანგ. motif/ - ყოველი ნებისეული ქცევის განმსაზღვრელი საფუძველი არანებისეული, იმპულსური ქცევის, რ-რც მაგ., წყურვილის დაკმაყოფილების შემთხვევაში საკმარისი ხდება მხოლოდ სათანადო მოთხოვნილების არსებობა. მოტივის საჭიროება კი მხოლოდ სუბ-ის ისეთი მდგომარეობის დროს ჩნდება, როცა მის წინაშე საკითხი ისმის, თუ რამდენიმე მოთხოვნილებიდან, რ-იც მას ამჟამად აქვს, რ-ლი უნდა დაკმაყოფილდეს და რ-ლს ეთქვას უარია. ვთქვათ, თეატრში მი-დის საინტერესო სპექტაკლი. მე მოთხოვნილება მაქვს წავიდე და ვნახო იგი, მაგრამ ამავე დროს შესასრულებელი მაქვს მნიშვნელოვანი სამუ-შაო. ვიწყებ ფიქრს, მსჯელობას: თეატრში წავიდე, თუ სამუშაო გან-ვაგრძო. მსჯელობა ამ ორი შესაძლებელი ქცევის შესახებ მე მარწმუ-ნებს, რომ სამუშაოს შესრულებას ჩემთვის მეტი ღირებულება და მნიშვ-აქვს, ვიდრე თეატრში წასვლას. ამ მოსაზრებით სახლში ვრჩები და სა-

მუშაოს განვაგრძობა ის, რამაც ჩემში ამ ქცევის უპირატესობა განსაზღვრა, არის მოტივი. ამრიგად, მა ჩნდება მაშინ, როცა ჩვენს წინაშე საკითხი ისმის: მრავალი მოთხოვნებიდან რ-ლი დაკმაყოფილდეს? ამ თვალსაზრისით, მა გარკვეული მოთხოვნების დაკმაყოფილების საფუძველია, ის აძლევს სანქციას მოთხოვნების დაკმაყოფილებას. ამ გაგებით, მ-ით მოქმედება, რ-იც, რა თქმა უნდა, მოთხოვნების დაკმაყოფილებას ემსახურება, სპეციფიკურია მხოლოდ ად-ნისათვის, ცხოველისათვის კი იგი სრულიად უცხოა. ცხოველთან მოთხოვნება უშუალოდ საზღვრავს ქცევას ამ ქცევის მოტივაციის გარეშე. მაშასადამე მა ად-ნთან ჩნდება მოთხოვნებათა სიმრავლის პირობებში. მაგრამ, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თვით ძლიერი იმპულსური ქცევაც კი ად-ნთან, გარკვეულ პირობებში, მხოლოდ სათანადო მ-აციისა და ნებისეული გადაწყვეტილების შემდეგ ხორციელდება. მაგ., დაღლილი და ძალზე მოწყურებული მთამსვლელი, როცა წყაროს ხედავს მაშინვე კი არ ეწაფება მას, რადგან იცის, რომ ასეთ პირობებში წყლის დაღევა ჯანმრთელობისთვის მავნებელია, არამედ ერთხანს აყოვნებს, ისვენებს და მხოლოდ შემდეგ იკმაყოფილებს წყურვილს. ამ შემთხვევაში თავის შეკავება წყლის დაღევისაგან მ-ით განსაზღვრული ნებისეული ქცევაა, და ბიოლოგიური მოთხოვნების → წყურვილის დაკმაყოფილება მხოლოდ ამის შემდეგ ხდება.

მოტილიტეტი /ლათ. motus – მოძრაობა, მოძრაობის უნარი/ – იგულისხმება სპონტანური მოძრაობები, ე. ი. ავტომატურ-მექანიკური და კოორდინირებული, მაგ., ნაწლავების მოტილიტეტობა.

მოტორიკა /ლათ. motor – ძრავა/ – ად-ნისთვის და საერთოდ ყოველი ცოცხალი ორგანიზმისათვის დამახ. მოძრაობათა ერთობლიობა, რ-თაც ცოცხალი არსება, გარემოსთან დამოკიდებულებაში ავლენს და რ-ითაც ის მის პირობებს ეგუება. ასეთებია: ჯდომა, სიარული, სირბილი, ხტომა, საჭმლის მიღებასთან და მონელებასთან დაკავშირებული მოძრაობები, სპორტული მოძრაობები, სხეულის სხვადასხვა სახის მოძრაობები, საარტიკულაციო მოძრაობები, გამომხატველი /უესტი, მიმიკა/ და მრავალი სხვა. სიცოცხლის განვითარების დაბალ საფეხურზე დამახ. მ. ძირითადად თანდაყოლილია, ინსტინქტურია ად-ნთან კი მ-ის უდიდესი ნაწილი შექმნილია სათანადო ვარჯიშისა და სწავლების საშუალებით.

ად-ნის მ-ში ჩართულია და მონაწილეობს ფსიქიკა, რ-რც მისი მარეგულირებელი ფაქტორი, რ-იც ფიზიოლ. საფუძველს ც. ნ. ს. წარმოადგენს. ფსიქიკით რეგულირებულ მ-ს, რაც განსაკუთრებით ად-ნისათვის არის დამახას. ფსიქომოტორიკა ეწოდება.

მოტორული განწყობის თეორია – გა. მიულერისა და ფ. შუმანის მიერ შემუშავებული თეორია ე. წ. „სიმძიმის ილუზიის“ ახსნის მიზნით.

როცა სიმძიმით განსხვავებულ ორ საგანს ურთიერთს ვადარებთ ორივე ხელით — ვთქვათ, მარჯვენა ხელში 300 გრამიან ბურთს და მარცხენაში 150 გრამ — და ამის შემდეგ კი ორივე ხელში ტოლი სიმძიმის 150 გრამიან ბურთებს ვიღებთ, წესისამებრ ხდება შემდეგი: მარჯვენა ხელში, რ—შიც აღრე /საგანწყობო ცდაში! / მძიმე 300 გრამიანი ბურთი გვეძლეოდა, ახლა 150 გრამიანი ბურთი უფრო მსუბუქად გვეჩვენება, ვიდრე ობიექტურად იმავე სიმძიმის /150 გრამ/ ბურთი მარცხენა ხელში; ე. ი. „ჩნდება სიმძიმის ილუზია“. მარჯვენა მძიმე ბურთის აღქმის შემდეგ მსუბუქი ბურთი კიდევ უფრო მსუბუქად აღიქმება, ვიდრე იგი სინამდვილეშია.

გ. მიუღერმა და ფ. შუმანმა ეს ფაქტი შემდეგნაირად ახსნეს: როდესაც სუბიექტი განსხვავებული სიმძიმის საგნებს სწევს ზევით მრავალჯერ შესადარებლად, იმ ხელში, რ - შიც მძიმე საგანი ჰქონდა, მას უმუშავდება კვლავ „მძიმეს განცდის მოტორული იმპულსი“, და ამიტომაც, რომ ტოლი საგნების მიწოდებისას, როცა ამავე ხელში მას უფრო მსუბუქი ეძლევა, იგი მას იმავე იმპულსით სწევს ზევით, რა იმპულსითაც მძიმე საგანს სწევდა. მაგრამ, ვინაიდან ეს იმპულსი მეტია, ვიდრე მოცემული საგნის ასაწევად საჭირო, ამიტომ საგანი უფრო „აღვილად სწყდება საყრდენს“ და „ზევით მიფრენს“. და აი სწორედ ეს, საყრდენიდან იოლი „მოწყვეტა“ და ზევით „აფრენა“ ქმნის საგნის ნაკლები სიმძიმის ანუ „უფრო მსუბუქის“ შთაბეჭდილებას, ვიდრე ის ნამდვილად არის.

დ. უზნაძემ ე. წ. „წნების ილუზიის“ ცდებით დაამტკიცა, რომ ამ შემთხვევაში სიმძიმის „ზევით აფრენის“ ან „საყრდენზე მიწებების“ მოტორულ იმპულსებს ადგილი არა აქვს, მაგრამ სიმძიმის კონტრასტული ილუზია მაინც ჩნდება.

მოტორული მეხსიერების ტიპი — იხ. დასწავლა, სენსორული ფაქტორი/.

მოტორული რეაქცია — იხ. რეაქცია.

მოტორული ყურადღება — იხ. ყურადღება.

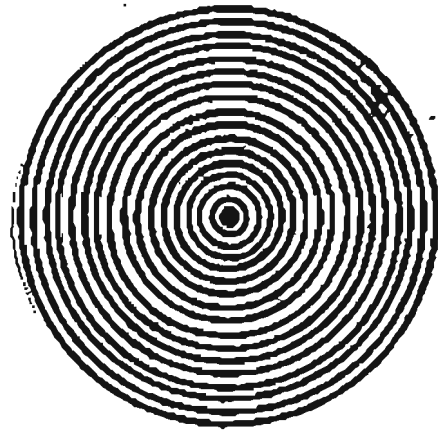
მოქმედების ანუ რელაციის პერიოდი — იხ. ბავშვის გონებრივი განვითარების პერიოდები.

მოქმედების ორი დონე — იხ. განწყობა წარმოდგენის საფუძველზე.

მოძრაობის ილუზიები ანუ მოჩვენებითი მოძრაობები მრავალია.

მოჩვენებითია მოძრაობა, როდესაც ობიექტურად უძრავი საგანი მოძრაოდ გვეჩვენება, მაგ. გაჩერებული მატარებელი, რ—შიც ვხივართ, გვეჩვენება რომ მოძრაობს, თუკი მის გვერდით ვხედავთ მოძრავ მატარებელს. ან კიდევ, სტრობოსკოპული ხედვის დროს /იხ. სტრობოსკოპული მოვ-

ლენა/ გვერვენება, რომ წრისებურად დახვეული უმოძრაო ხაზები მოძრაობს. როცა ხიდიდან მდინარეს ვაკვირდებით, გვერვენება,

სტრობოსკოპული ილუზია

ნახ. № 10

რომ ხიდი მოძრაობს მდინარის საწინააღმდეგო მიმართულებით. კინოფილმში უძრავ საგნებს აღვიქვამთ ილუზურად, როგორც მოძრავთ, თუკი ცალკეული კადრების ურთიერთმომდევნო ექსპოზიციის ხანმოკლეა. მ. ი-ებს განეკუთვნება აგრეთვე ტაუ-ფენომენი და ფი-ფ. ლმენი /იხ./

მოხმარება - იხ. ქცევის ფორმები.

მრავალმაგი მოქმედება - იხ. ყურადღება.

მრავალბათა ერთიანობა /ლათ. Unitas | Multiplex / - ვა. შტერნის მიერ შემოტანილი ტერმინი პერსონალისტურ ფსიქოლოგიაში. აღნიშნავს პიროვნების მთლიანობის იდეას. პიროვნება არის თავის ნაწილთა ერთიანობა, ხოლო ნაწილები, რ-თაც შტერნი „მომენტებს“ უწოდებს, პიროვნებისაგან სულმთლად იზოლირებული და ცალკე არსებული კი არ არის, არამედ პიროვნების მთლიანობაში ჩართული და, იმავე დროს, მისგან /მთლიანობისგან/ შედარებით გამოცალკეებული მომენტები.

მსგავსების ასოციაცია - ასოციაციის ერთ-ერთი კანონი, რ-ის მიხედვითაც ერთმანეთს უკავშირდება და აღადგენს შინაარსეულად მსგავსი წარმოდგენები /იხ. ასოციაციის კანონები/.

მსჯელობა - ლოგიკურ-ვერბალური აზროვნების ერთ-ერთი სახე, გულისხმობს ორ შემუშავებულ ცნებას შორის მიმართების დამყარებას, -დადებითს ან უარყოფითს. ყოველი მსჯელობა წარმოადგენს აზრს, რ-იც წინადადების სახით გამოითქმის. შედგება სამი ელემენტისაგან: 1. სუბ- ე. ი. ვისზედაც რაღაც აზრი გამოითქმის, 2 / პრედიკატი - აზრი, რ-იც ამ სუბ-ის შესახებ გამოითქმის და 3 / კავშირი /copula/ დადებითი ან უარყოფითი, რ-იც ამ ცნებათა შორის მყარდება. მაგ., მსჯელობა წინადადებაში „ლითონი ელექტრობის გამტარია“ - სუბ-ია ლითონი, პრედიკატია - ელექტრობის გამტარობა და მათ შორის კავშირს /copula - ს/ აღნიშნავს სიტყვა „არის“, რ-იც ამ ორ ცნებას შორის და-

დებით მიმართებას გამოხატავს. მეორე მსჯელობა: „ხე არ არის ელექტრობის გამტარი“ აგრეთვე მსჯელობაა, მაგრამ კავშირი /copula/ უარყოფით მიმართულებას გამოხატავს. ამრიგად, ყოველი მსჯელობა წარმოადგენს დადებით ან უარყოფით მიმართებას ორ ცნებას შორის. ის, რაც ლოგიკურად სწორად გამოთქმულ აზრს ფს-გიურად მსჯელობად აქცევს, არის სუბ-ის /მთქმელის/ დარწმუნებულობის გრძნობა, ე. ი. განცდა იმისა, რომ, რაც მსჯელობაშია გამოთქმული — სინამდვილის შესატყვისია. მაგ., ლოგიკურად სწორი მსჯელობა „ლითონი ელექტრობის გამტარია“ შეიძლება ვათქმევინოთ 3-4 წლის ბავშვს, მაგრამ მისთვის ეს, ფს-გიურად მსჯელობა არ იქნება, რადგან მას არ ექნება ამ მსჯელობაში გამოთქმული მიმართების სინამდვილესთან შესატყვისობის განცდა — დარწმუნებულობა მის არსებობაში, მის ქეშმარიტებაში.

მუტაცია /ლათ. mutatio — ცვლილება/ — ბოტანიკოს ჰ. ფრიზის მიერ დადგენილი /1901/ ტერმინი, გულისხმობს ცვლილებებს ცოცხალ ორგანიზმში, რაც ხდება ან მემკვიდრეობის მატარებელი სუბსტრატის გენის ქიმიურ შემადგენლობაში, ან თვითონ ქრომოსომაში მომხდარი სტრუქტურული ცვლილებებით, რაც გადაეცემა მემკვიდრეობით შემდეგ თაობებს. მ. არ ხდება თანდათანობით, ევოლუციის სახით, არამედ იგი ერთბაშადი, ნახტომებრივი ცვლილებაა, რის გამოც მუტანტი განსხვავდება მშობლები-საგანს.

მუტიზმი — /ლათ. mutus ბუნჯი / — ფს-კური დაავადება, დამახ. დუმილი, ავად არ ლაპარაკობს, შეკითხვებზე პასუხს არ იძლევა. მეტყველების ნევროლოგიურ-ფიზიოლ. საფუძველი დაცულია, დამახ. ისტერიისათვის და ფსიქოზის ზოგიერთი ფორმისათვის. შეიძლება ზოგჯერ განვითარდეს შიშის /ელდა/ ზეგავლენით, განსაკუთრებით, ბეობის ასაკში.

მცდარი ცნობა /ფრანგ. Fausse reconnaissance/ - იხ. უკვე ნახულის ილუზია.

მცირე მეტყველება — იხ. იდიოლალია.

მხატვრული შემოქმედება — და უზნაძის თეორიით, ქცევის ისეთი ინტროგენური ფორმა, რაც მიმართულია განასახიეროს შემოქმედი სუბის შინაგანი ინტიმური განწყობილება, მოახდინოს ამ განწყობილების ადეკვატური ობიექტივაცია. შრომისაგან განსხვავებით, მ. შ. მიზნად არ ისახავს სუბსტანციური მოთხოვნების დაკმაყოფილების პროდუქტის შექმნას. მისი აზრი და არსი თვით შემოქმედების პროცესის თვითღირებულ ხასიათში მდგომარეობს, ე. ი. მ. შ. რ-რც პროცესი, რ-რც მოქმედება შემოქმედების იდეათა, ზრახვათა, გრძნობათა და განწყობილებათა გამოძახილია. მ. შ.ის იმპულსი შემოქმედის შინაგანი განწყობილების წიაღიდან წარმოიშობა, შემოქმედის განწყობილების ტენდენ-

ციები თავის რეალიზაციისკენ ისწრაფვის და შესაფერისი ფანტაზიის სახეებით უკალიბდება; მათი მიზანი, რ-რც ყოველი ტენდენციისა, თვით-აქტივობაა, აქტივობას კი თავისთავადი, დამოუკიდებელი ღირებულება აქვს. თვით ფუნქციობა შეიცავს ამ შემთხვევაში აზრს და მიზანსა და უზნაძემ ამას „ფუნქციური ტენდენციის“ მოთხოვნა უწოდა. მ. შ. ფუნქციური ტენდენციის საფუძველზე აღმოცენებული პროცესია; მართალია, იგი არ ქმნის სუბსტანციური მოთხოვნების დაკმაყოფილების პროდუქტს, მაგრამ ერთ-გვარი პროდუქტი, ხელოვნების ნაწარმოების სახით, მას უსათუოდ თან სდევს, რ-რც ხელოვანის ფანტაზიისა და მისი შინაგანი ინტიმური განწყობილების განსახიერება, მისი შინაგანი იდეის და ხედვის თვალნათლივი ასახვა — ობიექტივაცია, ხოლო, რ-რც ასეთი იგი სინამდვილის ახალი ფორმის შექმნაა. /იხ. ფუნქციური ტენდენცია/.

მ. შ. და უზნაძის თეორიით, სამ საფეხურს გაივლის: 1. მოსამზადებელს, 2. ინსპირაციისა და 3. იდეისთვის ხორცშესხმისა. პირველ საფეხურზე — ხელოვანს იდეა გამოკვეთილი არა აქვს ის მხოლოდ ეძიებს მას. იდეა თანდათან შემუშავდება ნაწილისა და განცდილის, ნაფიქრისა და ნააზრევის, რეფლექსიისა და ფანტაზია-ოცნების გზით და ყოველივე ამის შედეგად უკალიბდება გარკვეული განწყობა. მეორე საფეხურზე /ინსპირაციის საფეხური/, უკვე გარკვეული განწყობის საფუძველზე აღმოცენებული იდეა სპონტანურად იჭრება ცნობიერებაში და შემოქმედის წინაშე შემოქმედების გზას ხსნის. შემოქმედმა უკვე იცის რა გააკეთოს. მესამე საფეხურზე მიმდინარეობს იდეისთვის ხორცშესხმა, განწყობის რეალიზება გარკვეული პროდუქტის სახით, რ-რც ამ იდეის და განწყობის ადეკვატური განსახიერება იქნება ამით, მ. შ. განსხვავდება ინტროგენური ქცევის სხვა ფორმებისაგან, რ-რც მაგ., თამაში და სპორტია. ზოგი მკვლევარის აზრით /შილერი, კარლ გროსი/ მ. შ. თამაშის ანალოგიურია და თამაშიდან გამოიყვანება და უზნაძის აზრით, რ-რც თამაში, ისე მ. შ., მართალია, ქცევის ინტროგენური ფორმებია, მაგრამ თამაშის შემთხვევაში არაავითარი პროდუქტის შექმნასთან დაკავშირ არ გვაქვს და თამაშის შეწყვეტა ნებისმიერ ეტაპზე შეიძლება. მ. შ.-ში კი შემოქმედების პროცესი უსათუოდ დასრულებისაკენ ისწრაფვის და გარკვეული ღირებულების მქონე პროდუქტს ქმნის. /იხ. „ქცევის ფორმები“, „ინტროგენური ქცევის ფორმები“/.

მხედველობითი ანუ ოპტიკური მეხსიერების ტიპი — იხ. დასწავლა, მისი სენსორული ფაქტორია.

მხედველობის თანამიმდევარი კვალი — ოპტიკური გაღიზიანების ხანგრძლივობასთან დაკავშირებული ფენომენი, მდგომარეობს შემდეგში: იმის მიხედვით, თუ რა ხანგრძლივობით მოქმედებს თვალზე ესა

თუ ის ფერთი გამლიზიანებელი, ადგილი აქვს ე. წ. მხედველობის პოზიტიურ ან ნეგატიურ კვალს. პოზიტიური კვალი: დახუჭული თვალები რომ უცბად გავახილოთ და მხედველობა განათებულ ფერად ნათურას ზივავს და კვლავ სწრაფად დაეხუჭოთ, დავინახავთ იმავე ნათურას იგივე ფერთი, თუ წითელი იყო, წითლად დავინახავთ, თუ ყვითელი იყო—ყვითლად და ა. შ. ამ მოვლენას მხედველობის პოზიტიური ანუ დადებითი კვალი ეწოდება ამის გაჩენა დამოკიდებულია გამლიზიანების ხანმოკლე მოქმედებაზე. პოზიტიური ეწოდება იმიტომ, რომ იგი იმავე ფერისაა, რა ფერისაც იყო გამლიზიანებელი. ნეგატიური კვალი: ჩნდება მაშინ, როდესაც ფერთი გამლიზიანებელი ხანგრძლივად მოქმედებს თვალზე; მაგ., გამოვჭრათ პატარა წითელი კვადრატის კუთხურთ მას 20 წამის განმავლობაში, შემდეგ თვალი მოვაველოთ რუხ ქაღალდის ფურცელს — დავინახავთ იმავე კვადრატს ოღონდ, წითელს კი არა, არამედ წითლის შემავსებელ ფერისას, ე. ი. რ-რც მწვანეს /იხ. ფერთა შერევის კანონი/. თუ ყვითელ კვადრატს გამოვჭრით და იმავე ცდას მოვახდენთ, მაშინ მიღებული კვალი კვადრატისა ამ ყვითელის საწინააღმდეგო, შემავსებელი ფერის იქნება, ე. ი. ლურჯი. ამ მოვლენას მხედველობის ნეგატიური თანამიმდევარი კვალი ეწოდება.

ნეგატიური კვალი ყოველთვის ფერთი გამლიზიანებლის ხანგრძლივი შემოქმედების პირობებში ჩნდება. მ. თ. კ. ემორჩილება ე. წ. იმერტის კანონს. /იხ/

მხედველობის ველი — ეწოდება სივრცის იმ ობიექტურ მონაკვეთს, რ-შიც ერთდროულად ვხედავთ ყველა მასში მოცემულ საგანს, თვალების ერთ წერტილში უძრავად მიპყრობის დროს.

მხედველობის შეგრძნება — იხ. ფერის შეგრძნება

6

ნაადრევი მომწიფება /ლათ. *Maturitas praecox*, *maturitas* სიმწიფე, *praecox* ნაადრევი /იხ. აქსელერაცია.

ნათელხედვა — ოკულტური ფენომენი, პარაფსიქოლოგიის კვლევის საგანი. ნ-ში იგულისხმება დაფარული /უხილავი/ საგნების და მოვლენების აღქმა, მაგრამ არა შეგრძნების ორგანოების საშუალებით, რ-რც ეს ხდება ნორმალური აღქმის შემთხვევაში, არამედ ე. წ. არაგრძნობადი აღქმით. პარაფსიქოლოგიის შეხედულებით, ნათელმხილველი აღიქვამს ისეთ საგნებს და და მოვლენებს, რ-ებიც აღმქმელი სუბსაგან დროითა და სივრცითაა დაშორებული ი, რინეს შეხედულებით ნა „ფსი“ /იხ. / ფუზიციის გამოვლინებად ითვლება და ფიზ. ბუნებისა არ არის.